

אחדות

XXVII. ÉVFOLYAM, 95. SZÁM • 2017. ÁPRILIS-MÁJUS • 500 Ft
5777. NISZÁN-UJÁR • נִסְחָן-אֵייר תשע"ז • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

BIBSINFO A HÁTTÉRINFO

BEN SHAPIRO

Az ördög küldötte
vagy
vallásos fenegyerek?

A KONZERVATIVIZMUS ÚJ HANGJA

ÁLLÍTSUK MEG A
BABONÁKAT!

RABBINIKUS KONZULTÁCIÓ

KEDVES OLVASÓ!

Vallja meg őszintén: Ön babonás? Hisz az ártó szellemekben, jó és rossz ómenekben? Ön hogy vágja a körmét: sorrendben, vagy összevissza? Hagyná-e, hogy két ember öltöztessen egy gyereket egyszerre? Szokott-e zokniban járni otthon vagy szigorúan papucsot húz, és nem csak azért, hogy elkerülje a felfázást? Ha már láb, melyikre húz előbb cipőt, a balra vagy a jobbra? És azt tudja, hogy valóban lyukas lepedőt használnak-e az ortodox zsidók házastársi együttléteik alkalmával?

Ebben a hónapban lerántjuk a leplet a babonákról, utánajárunk, mi igaz és mi tévedés a zsidókkal kapcsolatos legendákból. Megtudjuk, hol húzza meg a háláchá a határvonalat a néphit és a népszokás között – és mik azok a jelek, amikben már a talmudi időkben is hittek őseink. Megismerjük az asztalunkra kerülő ételek jelentését és körüljárjuk az élet állomásaihoz tartozó jó és rossz előjeleket. A Hohmecoló rovat hasábjain csodarabbik elevenednek meg, akik különleges imáikkal hegyeket mozgattak meg a hozzájuk forduló érdekekben.

Ha pedig néphitről és babonáságról beszélünk, akkor nem hagyhatjuk ki a zsidókat évszázadok-évezredek óta körülvevő rosszindulatú legendákat, melyek a mai napig jó táptalaját képezik az antiszemita indulatoknak. Most megtudhatja, honnan ered a vérvád vagy a zsidók világalomra törésének elmélete – megannyi hazug hiedelem, melyek a középkor óta pogromokra, kiűzetésekre és megáláztatások sorára adott indokot.

Kile rovatunkban a vészterhes középkort magunk mögött hagyva közösségi programjainkról olvashat. Például arról, hogyan utazhatnak zsidó fiatalok ingyen Izraelbe, vagy mi az a sábaton és miért járnak vissza évente kétszer a közösség tagjai Ráckevére. Új sorozatunkban olyan kortárs zsidókat mutatunk be, akik nagy hatással vannak mind a saját közösségünk, mind a szélesebb társadalom életére. Elsőként Ben Shapiroval, a konzervatív értékekért síkra szálló politikai elemzővel és könyvszerzővel, az internetes újságírás vallásos fenyegetésével ismerkedhetnek meg.

Reméljük, ebben a hónapban is sikerült izgalmas témákat feldolgoznunk. Ha nem szeretne lemaradni a jövő havi Egységről, csatlakozzon előfizetőink táborához!

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Fizessen elő most a mellékelt megrendelőszelvényen vagy a

www.fizetes.zsido.com

oldalon a 2017-es évre, és három számot ingyen postázunk önnek.

Újságunk korábbi lapszámait a

www.zsido.com/egység

oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 2680183**-as telefonszámot.

**PILISI HÉTVÉGÉBŐL
RÁCKEVEI SÁBÁTON**
„A péntektől vasárnapig
tartó rendezvényen általában
ki lehet tenni a megtelt táblát,
olyan sokan érkeznek
ilyenkor a ráckevei
Kék Duna Wellness Hotelbe.”

26. oldal

BORÍTÓ

*Az ördög küldötte vagy
vallásos fenegyerek?*

Fotó: Max Petrosky

egység MAGAZIN

Kiadja a Chabad Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Fuchs Jehosua, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Dallos Katalin

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

16. oldal

**BAJT JELENTE,
HA JOBBRÓL JÖN A KÍGYÓ?**
„Például” – írja a Talmud – „ha valaki azt
mondja, kiesett a kenyérem a számból vagy
a botom a kezemből, vagy a fiam hátulról
szóltott, vagy egy szarvas átment
előttem az úton, vagy egy kígyó a jobbolda-
lamról, vagy egy róka a baloldalamról,
[akkor ez egy jel arra, hogy ne induljak útra,
vagy ne kezdjek bele egy munkába].”

SMÚZ

- 21 A szerkesztő levele
Ön babonás?
- 41 Hírek

REBBE

- 51 Számláld meg az időt!

HOHMECOLÓ

- 61 Vérvádak története:
Kell-e a pászkába
keresztény vér?
- 91 Rabbnikus csodák és csodás
rabbik
- 121 Életadó szegulák
Hogyan könnyítsük meg
gyermekünk születését?
- 141 Bibsinfo – „A háttérinfó”

JIDDISKÁJT

- 161 Bajt jelent-e, ha jobbról jön
a kígyó? – Előjelek és
babonák a zsidó jog tükrében
Oberlander Báruch rabbi írása
- 191 Az ördög bújt beléd?
Oberlander Báruch rabbi írása

24. oldal

A KONZERVATIVIZMUS ÚJ HANGJA

„Ben Shapiro 33 éves
korára máris többet tett le
az asztalra, mint amiről
a legtöbb konzervatív
aktivista álmodozhat.
Két dolog azonban
nem változott az életében.”

KILE

- 201 Zsidóság-körkép: vessünk
véget a viszálykodásnak!
- 221 Sorsfordító élmény ingyen
Izraeli utazás minden fiatalnak
- 241 Harcban a szabadság
ellenségeivel
Ben Shapiro: Egy vallásos
zsidó, aki rátalált a
konzervativizmus új hangjára
- 261 Pilisi hétvégéből Ráckevei
Sábáton
Felüdülés testnek és léleknek
Műhelytitkok és hangulatjelentés

MISPÓHE

- 291 A prágai Gólem
legendája – mese
- 301 Sorsunk a tányérunkon
Mit együnk a szerencséért?

ÉCESZGÉBER

- 321 Miért ne csináljam?
Réti János írása
- 341 Rejtvény

ELFOGADTA A MINISZTERIUM A MAIMONIDÉSZ EGYEDI KERETTANTERVÉT

Elfogadta a Nemzeti Erőforrás Minisztériumának Oktatási Hivatala a Maimonidész Angol-Magyar Kéttannyelvű Zsidó Gimnázium egyedi tantervét, így a 2017-18-as tanévben saját kerettantervvvel elindulhat a gimnázium első nyelvi előkészítő évfolyama.

Az iskola által nyújtott programkimenetele igazodik a magyar oktatási rendszerhez, az ide járó diákoknak ugyanazokból a tárgyakból, ugyanazoknak az érettségi követelményeknek kell megfelelniük, mint bármilyen más magyar iskolába járó gyerekeknek.

„Nem a tananyag más, hanem a módszertan.” – foglalta össze lapunknak Szilánk Zsuzsa operatív igazgató. Ebben nyújt segítséget a most elfogadott egyéni kerettanterv, ami lehetővé teszi, hogy a diákok stresszmentes környezetben jussanak el a sikeres érettségiig.

PESZÁCHI KÉRDÉSEKRŐL TÁRGYALTAK AZ EURÓPAI RABBIK

Idén az olasz főváros, Róma látta vendégül a brüsszeli székhelyű Európai Rabbik Tanácsának (RCE) éves konferenciáját. Mintegy 150 rabbi érkezett Európa minden részéből. Olyan vendégelőadók jelentek meg, mint az izraeli szefárdi főrabbi, Fichák Jozsef, vagy a békéscsabai származású háláchátudós és szerző, Gávriél Zinner rabbi, aki most először vállalkozott rá, hogy a konferencia idejére Európába utazzon. A program részeként a helyi hitközség képviselői a római nagyzsinagógában fogadták a rabbikat. Itt a szervezet vezetősége kitüntetést adott át a fő szponzoroknak. A háromnapos konferencián előadást tartottak a szervezet vezetőségi tagjai is, köztük Oberlander Báruch rabbi, a Budapesti Ortodox Rabbinate vezetője is.

EGYÜTT SEGÍTETT AZ MGYOSZ ÉS A CEDEK A JÁTSZÓTÉR KIALAKÍTÁSÁBAN

Április 6-án, csütörtökön adták át a IX. kerületi Fecske Otthon minden igénynek megfelelő, új játszótérét. A fejlesztés a CEDEK, az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség szeretetszolgálatának gyermekotthonokat támogató programjában valósult meg. A beruházást a Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetsége támogatta közel 6 millió forinttal.

Köves Slomó, az EMIH vezető rabbija köszöntő beszédében kiemelte: „A gondozók nap mint nap tesznek azért, hogy az itt lakó tizenöt gyerek megkaphassa a szükséges gondoskodást. A játszótér építése a gondozók napi erőfeszítése és nevelése mellett csak egy csepp a tengerben, mégis egy nagyon fontos előrelépés.”

VÁLASZ AZ IZRAEL-ELLENESÉGRE: BOJKOTT-ELLENES HATÁROZATOT SZAVAZTAK MEG AZ EURÓPAI PARLAMENTBEN

Az EU új kereskedelempolitikai irányelve alapján mostantól nehezebb lesz bojkottot alkalmazni a zsidó állammal szemben.

Az EU kereskedelempolitikai irányelveit meghatározó szöveg alapján az Európai Bizottság „hangsúlyozza az igazságtalan kollektív bojkottok elleni harc szükségességét, melyek során versenytársak egy csoportja egyezséget köt egy jelenlegi vagy lehetséges versenytárs kizárásáról, a kereskedelmi verseny korlátozásának céljával”. Habár a határozat nem nevezi meg Izraelt, annak kezdeményezője, Fulvio Martusciello – aki egyben az Európai Parlament izraeli kapcsolataiért felelős delegációnak is elnöke – elismerte, hogy a dokumentum eredeti célja az Izrael-ellenes BDS mozgalommal szembeni fellépés volt.

SZÁMLÁLD MEG AZ IDŐT!

„Számoljatok a szombatra következő naptól (Peszách második napjától), tehát attól a naptól, amelyen elviszitek a felmutatásra szánt kényét, hét teljes hetet. Ötven napot számoljatok a hetedik szombat utáni napig...”
(3Mózes 23:15-16.)

...szent összegyűlekezés lesz (Sávuot ünnepe), ne végezzetek semmilyen, foglalkozáshoz tartozó munkát. Örök rendelkezés legyen ez...
nemzedékről nemzedékre.
(3Mózes 23:21.)

Peszách második estjétől kezdve vallási előírás hét teljes héten át minden este számlálni a napokat. Az ötvenedik nap Sávuot ünnepe. A szó jelentése „hetek”.

A számlálás egyik célja, hogy Peszách és Sávuot ünnepét összekössük, és tudatosítsuk: a politikai szabadság nem lehet teljes, ha nem a szellem határai között, fegyelemben és kötelességteljesítésben csúcsosodik ki. Ezt jelképezi Sávuot ünnepe, amelyet a *Tízparancsolat* átadásának, Isten Izrael előtt való megnyilatkozásának és a *Tóra* átvételének szentelünk.

Az alábbiakban a lubavicsi Rebbe, Menáchem Mendel Schneerson rabbi gondolatait idézzük erről az időszakról.

”AZ ÖRÖKKÉVALÓ KEGYELMÉBŐL
5731, ROS CHÓDES IJÁR [1971. ÁPRILIS 26.]
BROOKLYN, NEW YORK
AZ „EGY ESTE LUBAVICSBAN” RÉSZTVEVŐINEK,
PHILADELPHIA (PENNSYLVANIA)
AZ ÖRÖKKÉVALÓ ÁLDÁSÁVAL
ÜDV ÉS ÁLDÁS:

Hadd üdvözljem ezúton az est minden résztvevőjét, és a díszvendégeket külön is!

Mínthogy az esemény éppen a *Szifrá* („ómerszámlálás”) napjaiban történik, helyénvaló éppen ennek a micvának a jelentőségéről megemlékeznünk.

Első pillantásra a napok számlálásának nem sok jelentősége lehet, hiszen az idő folyását az ember nem tudja befolyásolni. Mégis igen nagy a jelentősége, hiszen azt a két eseményt köti össze, melyek a zsidóság történetében a legfontosabbak: Peszáchot (az egyiptomi szolgaságból szabadulás ünnepe, a zsidó nép születésének napját) és Sávuotot (a Sinainál történt Tóraadás napját, amikor a zsidó nép valóban szabad és független nép lett).

Mint a Tórában mindennek, az ómerszámlálásnak is több aspektusa van. Az egyikről szólnék most.

Általában, ha valamit egyenként megszámlálunk, és nem csak a végösszeget, végső számot vesszük, az a dolog fontosságát jelzi. Ráadásul a számlálás minden egyes napján a *bróché* (áldást – a szerk.) mondunk a számlálás előtt: ez is jelzi, milyen fontos a számlálás, illetve esetünkben az idő, amit számlálunk. A *bróché*ban nem

csak a *Szifrá* micvájának adásáért fejezzük ki hálánkat az Örökkévalónak, hanem minden egyes napért is. Meg kell tanulnunk értékelni minden egyes nap ajándékát, mégpedig úgy, hogy megfelelően használjuk fel. Az, amit ma kell elvégeznünk, nem halasztható holnapra, az a nap, ami elmúlt, elmúlt.

És bár igaz, hogy az idő folyására nincsen hatásunk, mivel se gyorsítani, se lassítani nem tudjuk, se tágítani rajta, se szűkíteni, bizonyos értelemben mégis hatással tudunk lenni az időre, éspedig azáltal, amilyen tartalommal megtöltjük az életünk napjait. Ha valaki messzire ható következményekkel járó felfedezést tesz, fontos döntést hoz, azzal egész „korszakokat” sűrít egy-egy pillanatba. Másrészt az is igaz, hogy az az idő, amit hagyunk kifolyni az ujjaink közül, és nem volt tartalma, olyan, mintha soha meg sem történt volna, lett légyen bármilyen hosszú.

A *Tóra* azt mondja nekünk, hogy az embernek nem csak a maga sorsa alakítását illetően adatott teljes hatalom, hanem a világ sorsának intézését illetően is, amelyben él. Ahogy az időt sem úgy mérjük, ahogy a mennyisége diktálná, hanem úgy, ahogy a minősége, úgy van az ember erőfeszítéseivel is. Minden jó, amit teszünk, tovább él az életerő és lelkesedés által, amelyet abba fektetünk. Bizony, az a hét hét, amely összeköti a fent említett két nagy történelmi eseményt, illusztrációul szolgál ahhoz, amit a *Tóra* mond az időről és az erőfeszítésről, ahogy azt fentebb elmondtuk. Alig hét hét alatt az a nép, amely 210 éven át rabszolga volt, a legalacsonyabb rendben, „szent nemzet, papok királysága” lett, amely tanúja lehetett az isteni kinyilatkoztatásnak a Sinainál, megkapta a Tórárt és a parancsolatokat az Örökkévalótól.

A „Lubavics” tanítja és tanúsítja a forma elsőbbségének elvét az anyag fölött, a lélekét a test fölött. Nem a mennyiség a lényeg – fizikai kapacitás, illetve az idő hossza –, hanem a minőség, a lélek végtelen lehetőségei határozzák meg az eredményt.

Abban bízom, hogy a „Lubavics” szellemisége hatással lesz minden jelenlévőre, hogy még többet érjenek el a zsidó élet minden területén, személyesen és közösségileg is.

Áldás és hácláchá,

aláírás ”

VÉRVÁDAK TÖRTÉNETE: KELL-E A PÁSZKÁBA KERESZTÉNY VÉR?

A válasz természetesen az, hogy nem. Ám ez a hiedelem zsidók százezreinek vérért követelte. De honnan ered és miért tartja magát ilyen makacsul? NAFTALI DEUTSCH ÍRÁSA

MI IS AZ A VÉRVÁD?

Elsősorban zsidók ellen emelt alaptalan vád: azzal vádolnak meg egyes zsidó személyeket vagy egész közösségeket, hogy a peszáchi kovásztalan kenyér, a macesz készítéséhez keresztény gyermekek vérért használják fel. Bár a zsidó vallás szigorúan tiltja az emberáldozatot és a vér fogyasztását is – ami nyilvánvalóan alaptalanná teszi ezeket a vádakot –, ez az alapvetően gyűlöletből táplálkozó hiedelem évszázadokon keresztül élt Európában. Egy-egy vérvádnak akár egy egész közösség is áldozatul eshetett, az inkvizíció halálra ítéltette a bűnösnek talált zsidókat, a zsidógyűlöletől izzó tömeg pedig véres pogromokat rendezett a közösségekben.

A VÉRVÁD GYÖKEREI

A polgári időszámítás kezdete előtti V-IV. században élt Demokritosz azt állította, hogy a zsidók hét évente feláldoznak a Szentélyben egy nem-zsidót, apró darabokra vágva

annak testét. Az i.sz. 1. évszázadban működő Josephus Flaviustól értesülünk egy másik korai vérvádról is. Az Apión ellen című művében Jeruzsálem elfoglalása kapcsán meséli el, hogyan terjesztettek a zsidókról hamis vádakot azért, hogy azt mesélték: egy görög férfit szabadítottak ki a jeruzsálemi Szentélyből, akit állítólag azért tartottak ott fogva, hogy rituális keretek közt feláldozzák és egyenek a húsából, ahogyan azt, az állítólagos elbeszélő szerint, évente megteszik egy-egy görög férfival.

A SÖTÉT KÖZÉPKOR

A vérvádak a középkorban terjedtek el a keresztény Európában. A zsidókat minden lehetséges módon üldöző inkvizíció térnyerésével egyre gyakoribb lett, hogy azzal vádoltak meg zsidó csoportokat, közösségeket, hogy egy keresztény embert (leginkább kisgyermeket, vagy szűzlányt) rituális szertartás keretében megöltek, vérért megitták, vagy be-

lesütötték a peszách maceszba. Peszách több ponton is kapcsolódik a vérhez, egyrészt a peszách történet által (a zsidóknak egy bárányt kellett levágni és vérével az ajtófélfát bekenni), másrészt a peszách áldozaton keresztül, harmadrészt a keresztény húsvét kapcsán, így a zsidók elleni vérvádak szinte kivétel nélkül peszách ünnepével kapcsolatosak.

A széder este, melynek alkalmával összegyűltek a családok, és késő estig, éjszakába nyúlóan ünnepeltek, különösen gyanúsnak számított. Innen ered az a szokás, hogy vannak, akik annak ellenére, hogy a vörösbor nemesebbnek és ezért ünnepi célokra alkalmasabbnak számít, széder estén mégis fehéret isznak, nehogy a vörösbort az ablakon belesó falusiak vérnek nézzék, és ezáltal kezdetét vegye egy újabb pogrom. Ugyaninnen ered az a szokás, hogy amikor a széder végén nyitott ajtó mellett mondunk el egy rövid szövegrészt, akkor az

ajtó kinyitásával egyidőben körül is nézünk, ugyanis nem egyszer előfordult, hogy a környékeliek halottat csempésztek a zsidók ajtaja elé széder estén, hogy aztán később „megtalálhassák”, és megindulhasson egy újabb vérvád.

Az ókor és a középkor után az újkorban a vérvád elveszítette vallási indíttatását, és kizárólag az antiszemita ideológia táplálta azt. Összeségében mintegy 150 dokumentált vérvádról van tudomásunk a középkor és az újkorban.

NORWICH WILLIAM ÉS LINCOLNI HUGH

1144-ben az angliai Norwich környékének erdejében holtan találtak egy kisfiút, Williamet. A gyermek felsőtestén mély késszúrás-nyomok voltak. Mivel az eset peszách környékén történt, azonnal a norwichi zsidó közösséget vádolták meg a fiú meggyilkolásával, így hamarosan mártírrá avatták az áldozatot. A monmouth-i Thomas, William szentté avatásának krónikása szerint a zsidók évente összeülnek nemzetközi tanácskozásra, melynek során eldöntik, hogy abban az évben melyik országban gyilkoljanak meg egy keresztény gyermeket válogatott kínzásokkal, többek közt keresztre feszítéssel, annak érdekében, hogy visszatérhessenek a Szentföldre. Leírása szerint abban az évben Angliára esett a választás, és Norwich zsidó közösségét bízták meg a feladattal. A közösség tagjai pedig elrabolták és keresztre feszítették Williamet. A legenda olyannyira elterjedt, hogy zarándoklatokat is szerveztek a norwichi templomba. A következő évtizedekben Anglia különböző pontjain került sor vérvádakra, melyek

kivétel nélkül vérfürdőbe torkollottak, és zsidók tucatjai vesztették életüket minden egyes alkalommal. A pogromok természetesen a szabadrablásra is mindig jó alkalmat teremtettek.

A nyolcéves Hugh 1255 júliusának végén tűnt el otthonából. Holttestére egy hónappal később találtak rá egy zsidó férfi, bizonyos Copin tulajdonában levő kútban. A férfi, annak fejében, hogy az ő életét megkímélik, azt vallotta, hogy lincolni zsidók feszítették keresztre a gyermeket. Számításai azonban nem váltak be, több mint egy tucat társával együtt Copint is kivégezték, a zsidókat pedig nem sokkal később, 1290-ben kiűzték Angliából, és csak a XVII. század második felében térhettek oda vissza.

Franciaországban 1171-ben zajlott le az első vérvád, melynek kiváltó oka az volt, hogy Jicchák bár Elázár, blois-i zsidó lakost egy keresztény szolga azzal vádolta meg, hogy egy gyermeket dobott a kútba. Bár a gyermek holtteste soha nem került elő, a közösséget egységesen megbüntették: Blois egész zsidó lakosságát máglyán égették el. A következő évszázadban folytatódtak a vérvádak, Németországban is több helyen találkozunk ilyenekkel. Ezekben a történetekben gyakran felbukkan a tetemre hívás motívuma: a gyermek holttestén levő sebekből buzogni kezd a vér, amint a zsidók megjelennek (pl. Weissenburg), vagy a gyermek elpirul és a karja felemelkedik (Pforzheim). A holttestek előkerülése és a zsidók vád alá helyezése után pedig azonnal vérengzések kezdődtek minden esetben.

TRENTI SIMON ÉS BIALYSTOKI GAVRIEL

A kétéves Simon 1475-ös eltűnése után apja a helyi zsidó közösséget vádolta meg fia elrablásával és kivégzésével. A trenti zsidókat ezután összegyűjtötték, férfiakat és nőket egyaránt megkínóztak, amíg „bevallották” a gyilkosságot. 15 zsidó férfit égették el ezután máglyán, és a környékbeli falvakban és városokban számos támadás érte ettől

kezdve a zsidókat. A kis Simon helyi szentté vált (bár hivatalosan soha sem kanonizálták); „rituális meggyilkolását” sok ábrázoláson a Judensau (zsidódisznó) ábrázolástípussal együtt láthatjuk. (Trenti Simon történetét a 21. században is a vérvád terjesztésére használják: még honlapot is készítettek az emlékére).

Pietro Stefanoni: Trienti Simon

Több mint kétszáz évvel későbből, 1690-ből való az orosz ortodox egyház egyetlen gyermekszentjének, Gavrielnek az esete. A vád szerint egy bialystoki zsidó rabolta el őt az otthonából peszách idején, amikor a gyermek szülei távol voltak, testét összeszurkálta, és kilenc napon át csorgatta az ereiből a vért, majd megszabadult a holttesttől.

A XVII. századtól kezdve Kelet-Európában is egyre gyakoribbá váltak a vérvádak, és egyre inkább előtérbe került az a hiedelem, hogy a zsidók a macesz elkészítésénél használják fel a vért. A XIX. század folyamán a világban számos helyen került sor vérvádakra, a hasonló vádaknak korábban is teret adó területeken kívül többek között Rodoszon, Damaszkuszban és Grúziában is.

XX. SZÁZAD

A vérvádak korszaka a huszadik századra sem zárult le. 1903-ban Kisinnovban, 1910-ben az iráni Sirázban,

Hartman Schnedel: Trenti Simon mártíruma

1913-ban pedig Kijevben merült fel hamis vád a zsidókkal szemben. A sor folytatható, egészen napjainkig: 2003-ban egy szír filmtársaság készített sorozatot a Cion bölcseinek jegyzőkönyve alapján, 2005-ben pedig az orosz parlament húsz tagja tett nyilvánosan hitet a vérvádak mellett, a zsidók ellenében. Az utóbbi évtizedekben muszlim vezetők részéről is gyakran elhangzik a vád.

Magyarországon legutóbb az 1998-as körmendi gyerekgyilkosság kapcsán vették elő a szélsőjobboldali konteó-hívők a vérvádat: szerintük Slomó Berkovitz gyárának felszentelésére használták a tizenegy évesen meggyilkolt Heffenträger Zsófia véré.

MAGYARORSZÁGI VÉRVÁDAK

Antonio Bonfini számolt be az első magyarországi vérvádról. 1493-ban történt Nagyszombat (ma Trnava, Szlovákia) városában, hogy egy keresztény gyermek eltűnt. A gyanú rögtön a zsidókra terelődött, közülük jó néhányat, felnőtteket és gyermekeket egyaránt elfogtak, és kínvallatásnak vetettek alá. Bonfini leírása szerint a kegyetlen vallatás során elmondták az évszázadokkal korábbról már Angliából ismert történetet, mely szerint ebben az évben Nagyszombatra esett a választás, hogy onnan egy keresztény gyermeket vére felhasználása céljából

megöljenek. A kínzások során olyan képtelenségeket is „bevallottak” a nagyszombati zsidók, mint például hogy a zsidóknál a férfiak és a nők egyaránt menstruálnak, és az ez által okozott kellemetlenségeket enyhítik keresztény gyermekek vérének fogyasztásával. Ez a motívum – az ártatlanok vérének állítólagos gyógyító tulajdonsága – sok jegyzőkönyvben szerepel, mint a rituális gyilkosság „indítéka” – az előbb említett mellett a vádak szerint a körülmetélés okozta vérzés csillapítására is alkalmas, valamint gyermektelen párok számára is meghozhatja a kívánt áldást.

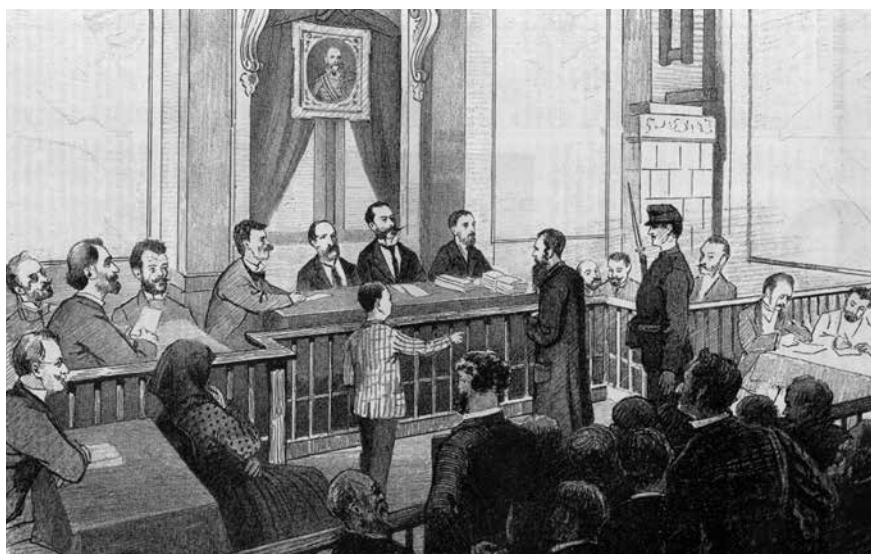
A magyarországi vérvádak közül a bazini (ma Pezinok, Szlovákia) járt a zsidókra nézve a legsúlyosabb következményekkel. 1529-ben Bazin grófja vádolta meg a zsidókat egy kilencéves fiú kegyetlen meggyilkolásával és kivéreztetésével. Kínvallatás után 30 zsidót égettek el Bazin főterén, korra és nemre való tekintet nélkül, a többi bazini zsidót pedig azonnali hatállyal elűldözték a városból. A valóság azonban nem sokkal később kiderült. A gróf, Wolf Ferenc rengeteg adósságot halmozott fel a zsidóknál. Hogy ettől megszabaduljon, vérvádat koholt ellenük: a kisfiút Bécsbe csempészte, majd a kivégzések után nem sokkal visszaküldte a családjához. A következő évszáz-

Solymosi Eszter
Ábrányi Lajos rajza

adokban rendre találkozhatunk vérvádakkal, Budán (ezt a spanyolországi származású udvari zsidó, Fortunatus Imre – Slomó ben Efrájim hiúsította meg II. Lajos király uralkodása idején), Csengeren, Péren, Nagyszombaton.

A leghíresebb magyarországi eset kétségkívül a Krúdy Gyula által is elbeszélte tiszzaeszlári vérvád volt; A nagy per címmel Eötvös Károly, a megvádolt zsidók védője könyvet is írt róla. Az eset közismert: 1882-ben peszách előtt eltűnt Tiszaeszláron a 14 éves Solymosi Eszter. A környékbeliek azonnal a helybeli zsidókat vádolták meg a lány meggyilkolásával és vérének rituális célokra való felhasználásával. Bár néhány nappal később tutajosok megtalálták a holttestet a folyóban, a zsidók kínvallatás során „beismerték” a lány meggyilkolását. Bizonyítékok híján, és Eötvös híres, hétórás védőbeszéde nyomán felmentették a vádlottakat, a magyarországi antiszemitizmus azonban újabb fűtőanyagot kapott a történettől. A helybeliek között a mai napig él a hiedelem, hogy Solymosi Esztert zsidók gyilkolták meg, szélsőjobboldali csoportok pedig rendre megkoszorúzzák a kislány sírját, és felemlegetik a zsidók elleni vádakat.

Scharf Móric szembesítése Schwartz Salamonnal
Ábrányi Lajos eredeti rajza után

RABBINIKUS CSODÁK ÉS CSODÁS RABBOK

A csodarabbi kifejezést sokan ismerik és használják és azt is sokan tudják, hogy csodás rabbik működtek Közép-Kelet Európában és így hazánkban is évszázadok óta. Érdemes bemutatni, kik is voltak ők. MEGYERI ANDRÁS JONATÁN ÍRÁSA

FOTÓ: STEINER ZSÓFIA

Olyan rabbik, spirituális vezetők, akiknek nevéhez különböző csodák fűződnek egyidősek a zsidósággal. Ősapáinkról, mestereinkről Ábrahámától kezdődően Mózesen át a Báál Sém Tovig számos csodás legenda terjed. Őseink csodáit nem csak a Biblia örökíti meg, hiszen amit a Biblia nem említ, azt elmesélik bölcseink a Talmud és a Midrások lapjain. Az újabb korok rendkívüli eseményeit sok esetben feljegyezték különböző kommentárba fűzve, melyek megannyi történet, elbeszélés alapját képezik.

Miért is fontosak ezek a csodák illetve hogyan is tulajdoníthatjuk ezeket a csodákat embereknek? A kérdés nem blaszfémia, hiszen a csodákat nyilván Isten végzi, a rabbik, mestereink mintegy katalizálják az eseményeket. A rabbinikus irodalom úgy fogalmaz: „A cádik (értsd igaz ember) elrendel valamit és a Teremtő végrehajtja”, magyarul a cádiknak olyan különleges kapcsolata van Istennel, hogy amit ő elrendel, Istennek, még ha magától „nem is állt volna szándékában” ilyesmit tenni, ha úgy tetszik „nincs más választása”, mint végrehajtani a rendeletet.

Az elgondolás Jób könyvének egyik verséből ered: „Ha valamit elhatározol, meglesz, világosság ragyogja be utad” (Jób 22:29.). A Talmud és a Midrások számos példát idéznek a Bibilából a fenti koncepció bizonyítására, talán az egyik leghíresebb Jákob áldása József fiai felé, amikor is Efráimot (aki a fiatalabb gyermek volt) az idősebb Menássé elé helyezi „És megáldotta

őket azon a napon mondván: „Benetek áldassék Izrael mondván, tegyen olyaná titeket Isten, mint Efráimot és Menássét. És Efráimot Menássé elébe helyezte” (1Mózes 48:20). Megtette a kicsit a nagyobb elé, a Szent, áldassék, pedig végrehajtotta a rendeletet.” (Midrás *Tanchumá Nászó szakasz* 29.)

Szintén ismert a Midrás azon állítása, miszerint „Mindent, amit Mózes elrendelt, a Teremtő végrehajtotta azt” (Midrás *Rábá, Dvárim* 5:13.).

Minthogy minden generációnak megvannak a „maga Mózesei”, a maga igaz emberei, cádikjai, minden generáció nagyjai képesek a természet folyását alkalmanként és indokolt esetben más irányba terelni. Így alakult ki az a szokás is, hogy kéréseinkkel, problémáinkkal cádikokhoz fordulunk, közbenjárásukat kérve értünk és kéréseinkért Istennél. Tekintve ezen felül azt, hogy hiszünk a lélek örök életében, mivel a cádikok lelke tiszta, haláluk után a lelkek országában megmarad az a képességük, hogy közbenjárjanak értünk, akik ezen a világon próbálunk boldogulni. Ebből a hitből fakad a szokás, hogy cádikokat még (fizikai) haláluk után is látogatjuk, sírjuknál imádkozunk, kéréseinket sok esetben kis papírra (jiddisül *kvittel, kvitli*) felírva kérjük segítségüket kisebb-nagyobb gondjaink megoldásában.

A haszid filozófia és mozgalom elterjedésével a cádikok iránti tisztelet egyre nőtt, de fontos tudni, hogy a cádikok, rabbik és rebbék tisztelete, sírjuk látogatása nem csak haszid szokás. A Magyarországon működő csodarabbik és cádi-

kok messzeföldön híresek voltak, sírjaikat a mai napig ezrek látogatják segítséget remélve.

A KÁLLÓI REBBE

A Nagykállón tevékenykedő Taub Ájzik Jicchok rabbi (1744–1821) volt az első magyarországi haszid rebbe. Fiatal fiúként a haszidizmus megalapítójának, a Báál Sém

Tov egyik prominens tanítványának, Léjb Szarának volt felfedezettje, aki egyszer a környéken járva talált rá a pásztorfiúra. A kis Ájzikot édesanyja egyedül nevelte és egyetlen álma volt, hogy fia tudós ember, jó zsidó legyen. Reb Léjb a tiszta lelkű fiút a morvaországi Nikolsburgba vitte, a híres Reb Smelkéhez (Smuel Horovitz 1726–1778) tanulni. Reb Ájzik tanulmányait elvégezve tért vissza Nagykállóra, ahol haláláig működött és adott iránymutatást, segítséget és támogatást mindenkinek, aki hozzá fordult.

Szerénysége, tiszta szent élete és istenfélelme híres volt messzeföldön, zsidók és nem-zsidók egyaránt felkeresték áldását kérve. Tőle származik a híres „Szól a kakas már” című nóta szent és felemelő dallama illetve szövege, amit sokan a magyar zsidók himnuszának is neveznek.

Sírját a mai napig folyamatosan látogatják, főként külföldről.

A JISZMÁCH MOJSE

Teitelbaum Mózes rabbi (1759–1841), akit leghíresebb művének címe után Jiszmach Mojsénak is neveznek, lengyel felmenőkkel rendelkezett, rabbiként először a Przemysl-ben, később pedig Sátoraljaújhelyen szolgált és kiemelkedő érdeme volt a haszidizmus magyarországi elterjedésében. A szatmári és szigeti haszidok első mestereként megalapozta napjaink egyik legnagyobb haszid udvarát. Számos csodát és misztikus eseményt tulajdonítanak neki, járatos volt a

zsidó misztikus irodalom, a kabala világában. A legendák szerint számos amuletet (misztikus erővel bíró apró tekercset tartalmazó tárgyat) adott olyan bajba jutott zsidóknak, akik valamilyen üldöztetés elől menekültek.

Szintén közismert legenda szerint követőinek mesélte, később műveiben is utalt arra, hogy lelke még élete előtt három korábbi korban már járt ezen a világon (a rabbinikus irodalom a lélekvándorlást, a lelkek visszatérését egy másik testbe *gilgul*-nak hívja), először Jákob ősatyánk nyájában egy bárány testében, másodszer Mózes korában, harmadszor az első jeruzsálemi Szentély pusztulásának korában. Tanítványainak egy dallamot is tanított, melyet tanúsága szerint Jákob ősatyánk furulyán játszott nyájának, onnan emlékszik erre a magasztos melódiára.

Teitelbaum Mózes síremléke a sátoraljaújhelyi temetőben van, halálának évfordulóján ezrek látogatják, de egész évben kiemelkedően fontos zarándokhely.

CVI HERS FRIEDMAN (FRISHMAN), A LISZKAI REBBE

Olaszliszka híres rabbija volt Cvi Hers Frishman rabbi (?-1874), aki, mint oly sokan akkortájt, elkerülő a hadseregbe való besorozást,

REB SÁJELE

Steiner Jesája, közismertebb nevén Reb Sámuel 73 éves korában, 1925. április 27-én, vagyis Ijár hónap 3-án, hétfő hajnalban adta vissza lelkét az Örökkévalónak – idén a rabbi *jorcájt*-ja, vagyis halálának évfordulója április 29-ére, sábeszre esett. A jorcájt alkalmából a világ minden részéről több tízezer zarándokoltak el sírjához.

A ma Szlovákiához tartozó Felsőzboron született. Fiatalon került Olaszliszkára, Reb Hersele mellé, kinek egyhamar kedvenc tanítványa lett, olyannyira, hogy utódjául is őt jelölte meg. Steiner rabbi ezt végtelen szerénységétől vezelve nem fogadta el és inkább Bodrogkeresztúron vállalt rabbi állást. Leveleit még élete vége felé is úgy írta alá, hogy „az olaszliszakai rabbi szolgája”.

Ahogy fénye emelkedett és egyre többen keresték fel tanácsért, vagy éppen a gyógyulás reményében, úgy módosította az állami vasutak is a menetrendet: a hét bizonyos napjain több szerelvényt indítottak Keresztúrra. A rebbéhez látogatók között zsidók és nem-zsidók egyaránt voltak, akiket nemegyszer pénzzel is kisegített – csak halála után derült ki, hogy különböző bankoknál több száz millió koronás tartozást halmozott fel, mely hatalmas összeget a zarándokok között osztott szét, kockára téve ezzel saját megélhetését is. A rabbi a házát is szeretettel bocsátotta a vándorok számára: konyhájában esetenként 500-600 ember számára készült ennivaló.

A róla készült egyetlen fotó széles körben elterjedt zsidók és nem-zsidók körében, hűen az írásvershez: „nem vonul félre többé tanítód és szemeid látni fogják tanítódat” (*Ézsaiás 30:20.*). Nem-zsidó körökben elterjedt szokás volt a rabbi képét kifüggeszteni, hogy szent arcát látva az egerek és más kártevők ne menjenek be a házba, ezzel megóvva a gazdák termését a rágcsálóktól.

Steiner rabbi halála előtt nem sokkal Eperjesről tartott haza, amikor valami megkarcolta a lábát. A seb elferfőzött, a rabbi tüdőgyulladást kapott és hamarosan fekvőbeteg lett. Válságos állapotának híre hamar elért a fővárosba is: dr. Molnár Béla, a Zsidó Kórház akkori sebész főorvosa autóval utazott le Keresztúrra, de az idős rabbi állapota már nem tette lehetővé a műtéti beavatkozást. Ahogy kezdett terjedni a hír, hogy nincs lehetőség a rabbi megmentésére, úgy érkeztek egyre többen és többen, hogy vele lehessenek az utolsó órákban.

Szombat éjszakától virrasztott mindenki, a zsidók imádkoztak, *tehilimet* (zsoltárokat) mondtak a rabbi gyógyulásáért. Hétfőn hajnalban még elmondta a reggeli imát, majd hat órakor végleg kilehelte szent lelkét. Temetését kedd reggelre halasztották, hogy mindenki, aki tiszteletét szeretne volna tenni a rabbi utolsó útján, el tudjon utazni Bodrogkeresztúrra. Aznap több, mint 10 000 jegyet váltottak a helyi állomáson; a rendszeren is járó vonatokon kívül hat mentesítőszerelvény is érkezett az ország különböző pontjairól.

Egyszerű koporsóját azokból az asztalokból készítették, amelyeknél életben tanult és híveit fogadta. A temetési szertartást a szabad ég alatt végezték, sokan a környező házak tetejére másztak fel, hogy láthassák a búcsúztatást. Több száz rabbi, a magyarországi ortodoxia krémje szeretett volna *heszpedet* (gyászbeszédet) mondani a halott felett, ám végül csak három veje, az edelényi, a ricsei és a szinai rabbik búcsúztak tőle.

Reb Sámuel emléke majd' száz év múlva sem kopott meg, sírját ezrek látogatják minden évben, egykori lakóháza is zarándokhelynek számít, ahol leszármazottai imaszobát alakítottak ki. **CSEH VIKTOR ÍRÁSA**

ami szinte egyet jelentett a vallási törvények betartásának ellehetetlenítésével, nevét Friedmanra változtatta.

Messzeföldön híres volt tudásáról és szerénységéről, szinte aszketikus életmódjáról. A segítséget kérőktől kapott adományokat jótékony célokra fordította, árvákat és házasulandó lányokat támogató alapítványai a mai napig működnek szerte a világon.

Az olaszliszcai zsinagóga romjai közt ma Holokauszt emlékmű áll

A híres olaszliszcai zsinagóga, mely korának az egyik legnagyobb, közel 500 férőhellyel rendelkező zsinagógája volt a környéken, arról is híres volt, hogy alapozás nélkül építették, a *gálut*, a diaszpóra átmenetiségét, a Messiás eljövételének közelségét hangsúlyozva.

GRÜNWARD MÓZES, A PÁPAI DINASZTIA ALAPÍTÓJA

Híres háláchikus műve, az *Arugat Háboszem* szerzője, Grünwald Mózes rabbi (1853–1910) Csornán született, kezdetben Humenné (Homonna, mai Szlovákia) területén, majd

szülővárosában, Csornán, valamint Kisvárdán és Huszton alapított jesivákat (Talmud iskolákat). Híres volt analitikus Talmud elemzési stílusáról, melyet a mai napig követnek híres, nem feltétlenül haszid filozófiájú jesivákban is. Később fia Pápán telepedett le és alapított nagy, prominens zsidó közösséget.

A CHÁTÁM SZÓFER ÉS DINASZTIÁJA

Schreiber Mózes rabbi (1762–1839) bár a németországi Frankfurtban született, tulajdonképpen elmondható róla, hogy a magyarországi zsidóság talán legfontosabb rabbinikus alakja volt, az Osztrák-Magyar Monarchia főrabbi, a reformmozgalom heves ellenzője. Prolifikus

író volt, *Chátám Szófer* című műve után (mely elnevezés kétértelmű, hiszen egyrészt azt jelenti, hogy Mózes pecsétje, másrészt *Chiduséj Torát Mose Szófer* szavak kezdőbetűi nevének héber nyelvű változatát is hordozzák) szokták hívni. Ő alapította a pozsonyi (német-jiddis nevén pressburgi) jesivát, ami nemcsak korának legnagyobb Talmud iskolája volt, de jelentős szellemi központ is.

Halála után a vezetést fiai, akiket szintén rabbinikus műveik után hívtak *Kszáv Szófernek* és *Michtáv Szófernek*, illetve unokái, a *Chátám Szófer* és *Sévet Szófer* vették át. Sírhelye Pozsony belvárosában igen népszerű zarándokhely.

ÉGER ÁKIVA

A hazai háláchikus szaktekintélyek közül kiemelkedő Éger Akiva rabbi, aki mai Eisenstadtban (akkoriban Nagymarton) a monarchia területén született 1761-ben. Tanulmányait a híres breszlov-i (ma Wrocław) jesivában végezte, anyai nagybátyja, Éger Wolf vezetése alatt. Mestere iránti tiszteletből még a családnevét is megváltoztatta Günsröl Égerre. A tévhitekkel ellentétben, bár magyar származású volt, neve nem a magyarországi, hanem a Csehországban található Éger (ma Cheb) városához köthető. Két fia és egy lánya született, utóbbi a *Chátám Szófer* második felesége lett.

Éger rabbi, későbbi vejéhez hasonlóan heves ellenzője volt az éppen szárnyait bontogató reformmozgalmaknak, de a tévhitekkel ellentétben a haszid mozgalmat nem kritizálta. Slomó nevű fiától származó unokája, Leibel a kotzki Menachem Mendel rabbi és a híres radznyi Mordechai Joszef Leiner rabbi tanítványa volt.

SZEGÁL-LÖWY MESULAM FEIS, A NYÍRTASSI DINASZTIA ALAPÍTÓJA

A híres tosh-i haszid dinasztia, melynek mai vezetője a Montréal melletti zsidó falu, Tosh rabbija, a tavaly elhunyt dédapja után szintén Mesulam Fájis nevű rabbi fia, Eli melech Szegál-Löwy. A dinasztia alapítója a híres komáromi rabbi, Jichák Ájzik tanítványa volt, aki a zsidicsovi Cvi Hirs rabbi jesivájában képezte magát és mélyült el a haszid tanokban, hiszen az említett Cvi Hirs rabbi a lublini Látnok, a chozé, tanítványa volt.

A dinasztia tavaly elhunyt vezetője maga is holokauszt-túlélő volt. Talán kevesen tudják, de volt anyakönyvezett magyar neve is, mégpedig Ferenc. Híres volt emberszeretetről és jótékonyágáról. tosh-i haszid udvarnak (mely nevében őrzi Nyírtass emlékét) rendkívül sok követője van szerte a világon. A kanadai Montréal mellett levő Tosh falu méltán nevezhető egy Magyarországon kívüli magyar falunak.

ÉLETADÓ SZEGULÁK

HOGYAN KÖNNYÍTSÜK MEG GYERMEKÜNK SZÜLETÉSÉT?

Ahogy a háláchá az élet minden területét meghatározza, úgy hatják át a különböző szegulák, szokások és hiedelmek is a mindennapokat. Egy gyermek világrajtja az élet egyik legnagyobb csodája, tele olyan eseményekkel, melyekre az embernek nincsen hatása. Nem csoda hát, hogy annyi népi hiedelem él ezzel kapcsolatban, melyekkel pozitív irányba próbáljuk befolyásolni a terhességet. DÉNES ANNA ÍRÁSA

A Tóra több helyen nevezi a zsidó népet „szegulá”-nak, azaz kincsnek, illetve az Örökkévaló kiváló tulajdonának. A szegulá – tett, melytől egy adott helyzet jóra fordulását, vagy kedvező kimenetelét reméljük. Védelmeszöveg vagy jótékony hatású „bűbáj”, talmudi, kabalisztikus, rabbinikus vagy folklorisztikus eredettel, melyet abban a reményben alkalmaznak, hogy az adott ügyben pozitív fordulatot hoz, vagy az illető vágyainak megfelelő irányba befolyásolja azt. Mindig észben kell azonban tartanunk, hogy a szegulák elsődleges célja, hogy általuk közelebb kerüljünk az Örökkévalóhoz, hiszen csak az Ő segítségével fordulhatnak jóra a dolgok. Fontos, hogy arra is emlékezzünk: az imádkozás és a jócselekedetek erejét és jótékony hatását semmi nem helyettesítheti.

FOGANTATÁS ÉS VÁRANDÓSSÁG

Az élet misztériuma a fogantatással kezdődik, így már a teherbeesést is számos néphit övezi. A zsidó házasság ritmusát a menstruáció idején való elkülönülés, majd a mikvében való megmerülést követő egyesülés adja.

A megmerülés pillanata rendkívüli spirituális élmény, ami után a hagyomány szerint az asszonynak először valami tisztát kell látnia, érintenie ezért sok helyen az a szokás, hogy a *bálánit*, vagyis a merülést felügyelő nő megvárja, míg a nő kijön a vízből, esetleg meg is érinti. Ha ugyanis egy macskát, vagy más efféle tisztátalan dolgot pillantana meg, az olyan rossz jelnek számítana a fogantatáshoz, hogy újra meg kellene merítenie a vízben. Az híres tannaíta, a kohén gádolként,

főpapként szolgáló Rabbi Jismáél édesanyja összesen 80-szor fordult vissza a mikvébe, és merítkezett meg újra egy alkalommal, mert mindig valami tisztátalan akadt az útjába hazafelé menet. Végül az Örökkévaló magát Gáabriél arkangyalt küldte az útjába, hogy végre hazaérhessen – ráadásul ezután fogant meg méhében a magzat, akiből végül Rabbi Jismáél lett.

Vannak, akik úgy vélik, hogyha az ember fiút szeretne, akkor fogantatás előtt ellenőriznie kell, hogy a szent könyvek megfelelő irányba álljanak a polcon. A házastársi együttlétek alkalmával pedig jó, ha az ember szentéletű személyre gondol, hogy leendő gyermeke is a Tóra útját járja majd.

A kíváncsiskodó ismerősök legnagyobb bánatára, a terhesség tényét szokás nagyon diszkréten kezelni: a harmadik hónap végéig még a szűk családnak sem jelentik be az örömhírt. Vannak, akik egyáltalán nem beszélnek a terhességükről, mert félnek a szemmel veréstől (*ájin hárá*). Ugyanezért nem árulják el azt sem, hogy fiú, vagy lány az utód, és sokan eltitkolják azt is, ha ikreket várnak.

A folklór természetesen a várandósoknak is tartogat tanácsokat: nem tanácsos temetőbe vagy temetésre menniük, hogy elkerüljék a magzatra esetleg veszélyt jelentő ártó szellemeket. Vetelés ellen sokan

hordanak rubinkövet, sőt, vannak, akik egy szentéletű személy sírboltjának a kulcsát tartják maguknál. Azt pedig, hogy vetélést okozhat, ha egy terhes asszony levágott körömről lép, még a Sulchán aruch című törvénykönyv is említi. A könyv népe természetesen további jeleket vél felfedezni a könyvespolcon: ha a házban minden szent könyv egyenesen áll, az megelőzi, hogy a magzat keresztben feküdjön a méhben.

SZEGULÁK A SZÜLŐSZOBÁBAN

Ha a fentiek segítségével egészségben eljutott az édesanya a terhessége végéig, akkor következik a szülés embert próbáló ideje. Természetesen szegulák egész tárháza kíséri ezt az időszakot is. Hosszú kihagyás után például ismét elmehet a mikvébe. Ha ugyanis a

val. Sőt, ha valakinek sikerül éppen Szukkot idején várandósna lennie, akkor jól teszi, ha a könnyű szülés érdekében leharapja egy etrog tetejét.

Ha pedig végre sikerül beindítani a szülést, érdemes gyorsan adakozni. Legalábbis a breszlávi Náchmán rabbi tanítása szerint a szülő nő által, vagy az ő nevében önzetlenül adott cedáká hozzájárul a méhszáj tágulásához. Sokféle módon támogathatják szent tárgyak is a szülő nő dolgát: a párnája alá tett *chumás* (Mózes öt könyve) segítségével például megőrizheti a nyugalmát és Isten segítségébe vetett hitét, elősegítve ezzel a könnyű szülést. Sőt, volt idő, amikor komplett Tóratekerccset vittek a vajúdnőnek.

VILÁGRA JÖN EGY GYERMEK

Végül, sok viszontagság után világra jön egy gyermek. A hagyomány szerint ilyenkor megnyílnak az ég kapui, és a szülő nő imái azonnal az Örökkévalóhoz kerülnek. Szokás ezért a kitolási szakaszban önzetlenül másokra is gondolni: betegekért, párkeresőkért és leginkább gyermekáldásra váró párokért imádkoznak a vallásos zsidó asszonyok. Mindeközben az apa sem tétlenkedhet: jól teszi, ha szorgalmasan olvassa a Tehilimet, vagyis a Zsoltárok könyvét, hogy ezzel könynyítsen felesége szenvedése.

Az újszülöttet hamarosan ellátják majd mindenféle orvosi védelemmel a betegségek ellen, míg a szegulák lelki jóllétét, jövődöbéli fejlődését szolgálják. Így például – bár kétségkívül praktikus a testvérektől örökölt ruhácskák újbóli felhasználása – az újszülöttet szokás a jó élet reményében teljesen új ruhákba öltöztetni.

Menáchem Mendel Schneerson rabbi, a lubavicsi Rebbe azt tanította, hogy az újszülöttnak rögtön a születése után héber betűket kell mutatni. „Való igaz, hogy a gyermek éppen csak megszületett” – magyarázta a Rebbe – „és még nem képes megkülönböztetni a világosságot a sötétségtől, az édeset a keserűtől.

Azonban, mivel a gyermek már a világra jött, és van szeme, mellyel látja a világot, gondoskodnunk kell arról, hogy az első, amit a gyermek lát, a héber ábécé betűi legyenek...” Ezzel egyben rögvést meg is kezdjük a gyermek zsidó oktatását is.

Igen elterjedt szokás a 121. zsoltár szövegét felakasztani a szülőszobában, illetve abban a szobában is, ahol egy újszülött alszik, mivel az – a hit szerint – megvédi mind a vajúdnő anyját, mind a frissen világra jött csecsemőt, és biztosítja számukra az életet. E szokás kapcsolódik Lilit, a legismertebb démon mítoszához. Ettől a női démontól elsősorban az újszülött csecsemőket féltik, és hogy rontását kivédjék, amuletteket akasztanak az újszülött szobájába, illetve ágyára. Ilyen amuletteket várandós nőknek is készítenek évszázadok óta három angyal nevével, akiknek a feladata Lilit távoltartása a csecsemőktől. Ezek az amuletteken sokszor szerepel Ádám és Chává (Éva) neve bekeretezve, és kereten kívül Lilit neve jelezve, hogy tartsa távol magát a helyiségtől. Vannak, akik Lilit távoltartása érdekében piros szalagot kötnek a babaágyra.

NEVÉBEN A VÉGZETE

Ahogy korábban a nemét, úgy a megszületett gyermek nevét sem szokás azonnal elárulni. A lányoknak névadót tartanak a zsinagógában a megszületését követő bármelyik tóraolvasáshoz kapcsolódóan, a fiúk pedig a körülmetélési szertartás keretében kapják meg a nevüket. A szülők különleges isteni sugallatra (*ruách hákodes*) választanak nevet gyermeküknek. Askenáz szokás szerint nem szabad még élő közvetlen rokon nevét adni (szülő, nagyszülő), ám a szfárádiak épp ellenkezően tesznek. Szerintük kifejezetten jó, ha élő felmenő nevét kapja az újszülött. Szokás szentéletű emberek nevét adni, abban a reményben, hogy a gyermek az illető útját követi majd, viszont nem szokás fiatalon elhunyt személy nevét egy az egyben, változtatás nélkül adni az újszülöttnak.

FOTÓ: SZOMBAT ÉVA

terhesség kilencedik hónapjában áldásmondás nélkül megmerül a mikvében, azzal elnyeri a maga és születendő gyermeke számára Isten kegyelmét.

Vannak, akik a tóraszekrény és az anyaméh megnyitása között látják a kapcsolatot. Azzal, hogy a leendő apa kinyitja a tóraszekrényt, egy igen könnyű micvát teljesít, azt kívánva vele, hogy a szülés is ilyen könnyen menjen. Mások szerint ez elősegíti a szülés megindulását. A szülést azonban máshogy is meg lehet indítani, például a szukkoti etrogból főzött lekvár fogyasztásá-

בִּיבְסִינְפוֹ – „A HÁTTÉRINFÓ”

„A Bibsinfó célja kideríteni, mit tud és mit gondol az utca embere a zsidóságot érintő témákról” – olvasható a videósorozat leírásában, melyet a zsido.com oldalon tavaly év vége óta rendszeresen láthatnak az Egységes Magyar Izraelita Hitközség (EMIH) facebook-oldalának követői. A projektről HORVÁTH IVETTEL beszélgettünk. *LIEBMAN FLÓRA ÍRÁSA*

Honnan származik az ötlet, amely alapján a Bibsinfó megszületett?

Alapvetően szerettünk volna a zsidó valláshoz, tradíciókhoz és a zsidó közülethez kapcsolódó kérdésekben tájékoztató jellegű anyagokat készíteni. A zsido.com-on eddig is rendkívül hasznos írások jelentek meg, valamint átfogó tudástár is régóta elérhető az oldalon. Sőt, a „Kérdezd a rabbit” rovaton keresztül bárki felteheti a benne felmerülő kérdéseket, tehát nagyon színes és egyben megbízható információhalmoz érhető el az érdeklődők számára. Mi arra gondoltunk, hogy mindezt megelevenítjük és videó formában dolgozzuk fel, hogy minél többekhez eljuthassanak ezek az információk. Ugyanakkor kérdés volt, hogy vajon honnan kell kezdenünk? Mennyire tájékozott „az utca embere” a zsidóságot illetően? Ekkor merült fel az ötlet, hogy ötvözzük a kettőt: elsőként kérdezzük meg az embereket, mit tudnak és mit gondolnak egy adott kérdésben, majd ezután a témában adjunk rövid és érthető tájékoztatást a videóink végén.

Miket kérdeztek?

Igyekszünk minél átfogóbb kérdéskört érinteni. Egyrészt fontosnak tartjuk, hogy a zsidósághoz kötődő általános és alapvető fogalmakról szülessenek tájékoztató anyagok

– például mi a kipa jelentősége és miért viselik a zsidó férfiak, vagy mit jelent az, hogy valami kóser. Továbbá aktualitásokra is fókuszálunk; a legelső videónkat például épp Hanuka előtt készítettük el, így akkor az ünnepről kérdeztük a járókelőket. A kérdések kiválasztásakor természetesen az is szempont, hogy az adott téma valamelyest „benne legyen a levegőben” és olyasmit vessünk fel, amiről feltehetően van némi előismeretük az embereknek vagy legalábbis ismerős lehet számukra.

Hogyan készültök fel rá?

Az adott kérdésekben előzetesen próbálunk alaposan felkészülni, és utánaolvasunk a kapcsolódó témáknak. El kell ismernem, hogy bizonyos esetekben előfordult, hogy számunkra is szükséges volt, hogy tisztázzuk vagy felelevenítsük az alapokat egyes, amúgy általában evidenciaként kezelt kérdésekben. De a helyes válaszokat illetően mindig egyeztetünk Köves Slomó rabbival is, így tényleg megbízható és ellenőrzött információkat osztunk meg a nyilvánossággal.

Milyen jó vagy épp emlékezetes válaszokat hallottatok?

Az utcai helyszín előnye, hogy nagyon sokféle emberrel találkozunk, így minden alkalommal sokféle vá-

NÉVJEGY

HORVÁTH IVETT

- SZÜLETETT: 1993
- FOGLALKOZÁSA: egyetemista, újságíró

lasz is születik. Egyrészt néha nagyon megdöbbentő szembesülni mindazzal, ami a köztudatban él a zsidósággal kapcsolatban. Például amikor arra kértük az embereket, hogy becsüljék meg a magyar zsidó közösség létszámát, a többség jellemzően a valós adat hétszeresét vagy tízszeresét mondta. Természetesen vicces és megmosolyogtató válaszokat is rendszeresen kapunk. Amikor a kóseriságról kérdeztük a járókelőket, valaki azt mondta, hogy a „kóser disznóhúst” annak feldolgozási módszere különbözteti meg a „nem kóser disznótól”; más pedig

FOTÓK: BIBSINFO

muzulmán népviseletként határozta meg a kipát vagy éppenséggel a „kisiparosok” rövidítésének hitte. Mindezek mellett sajnos az is előfordult, hogy szomorú képet nyertünk az amúgy alapműveltséghez tartozó témákban. Amikor például Jeruzsálem múltját helyeztük középpontba, úgy tűnt, hogy fiatalok és idősek körében egyaránt nagyon nagy a történelmi alapismeretek hiánya.

Te mit tanultál a sorozatból?

Számomra óriási meglepetés volt az emberek nyitottsága. Azt hittem, hogy ha a zsidóságról kérdezzük őket, sokan nem állnak szóba velünk, vagy kezdetben legalábbis zárkóztak lesznek. Viszont nagyon kevés visszautasítást kapunk, nem jellemző a rosszindulat megnyilvánulása és alapvetően barátságosak az emberek. Ugyanakkor tanulságos azt látni, hogy sokan nem merik azt mondani, hogy „nem tudom”. Sokszor látható, hogy nem tudják a helyes megoldást vagy fogalmuk sincs a témáról, de az előzetes ismereteikből merítve mégis mondanak egy választ – többnyire tévesen.

A videóknak szándékosan vágjátok össze ezeket a helytelen válaszokat úgy, hogy azok többségben legyenek?

A projekt elején több ismerősöm is megkérdezte ugyanezt, azaz hogy készakarva a rossz válaszokra fókuszálunk-e a videók összevágásakor? De azt kell mondanom, hogy nem, mindez sajnos a valós arányokat tükrözi. Az utcán forgolódva tényleg elenyésző kisebbségben akadunk olyan személyekbe, akik képből vannak a témákat illetően. Ez amúgy szintén tanulságként szolgált számomra: legtöbbször nem tudják a helyes választ – amivel alapvetően nincs mindig gond – viszont nem is kérdeznak. Ritkán fordul elő, hogy valaki arra kér minket, áruljuk el neki a helyes választ. A videók készítésekor ezért csak megerősödött bennem, amit még egy egyetemi oktatótól hallottam korábban: „az intelligens

NÉGY BABONA A ZSIDÓKRÓL

1 A LYUKAS LEPEDŐ

Elterjedt tévhit, hogy a zsidók lyukas lepedőn keresztül élnek házaséletet. A tévhit valószínűleg abból ered, hogy a szomszédok nem tudták mire vélni a zsidó háziasszonyok által kitergetett rituális alsóneműt, a ciceszt. Ez egy négyszögletes, sarkain rojtokkal ellátott ruhadarab, melyet a férfiak az ingük alatt viselnek, és amelynek közepén a fej átbujtatására szolgáló lyuk van. A férjet és a feleséget a szexuális együttét során elválasztó lepedő nemhogy nem előírás, de valójában ellenkezik is a háláchával.

2 SZARVAS-PATÁS ZSIDÓK

Számos antiszemita karikatúrán láthatjuk a zsidókat szarvakkal-patákkal, ördöggént ábrázolva. Ugyancsak közsímet Michelangelo alkotása, melyen szarvakkal a fején ábrázolta Mózeset. A két ábrázolás, és így számos babona, mely a zsidókat az ördöggel azonosítja, ugyanabból a félrefordításból fakad. „Izrael fiai pedig látták Mózes arcát, hogy sugárzott Mózes arcának a bőre és Mózes visszatette a fátyolt az arcára, amíg nem bement, hogy beszéljen vele.” Jeromos bibliafordítása során azonban a héber „karan” sugárzik szót „keren”-nek olvasta, ami viszont szarvat jelent. Így került Mózesre, majd innen áttételesen minden zsidóra szarv – ami egy logikai ugrással már a patát és az ördögfarokot is magával hozta.

3 BÜDÖS ZSIDÓK...

Az előző babona folyamánként annyira szorosan az ördöghöz kötötték a középkorban a zsidókat, hogy elvárták: kénköves szaguk legyen, mint ahogy a poklot elképzelték. Akinek nem volt kén szaga, az bizonyára keresztény vérben fürdött, hogy lemossa azt magáról.

4 ZSIDÓ ÖSSZEESKÜVÉS

Napjainkban is igen népszerűek a zsidó összeesküvésről szőtt elképzelések. A világalomra törő zsidók Hollywoodtól, a pénzügyi világon át az illuminátusokig mindent irányítanak az antiszemita propaganda hívei szerint. A nagy világméretű zsidó összeesküvés gyökereit természetesen szintén a középkorban kell keresnünk: a babona szerint a rabbi minden évben Spanyolországban gyűlték össze, hogy megvitassák: abban az évben melyik keresztény város lakóit áldozzák fel rituális célokra. A 19. században kezdett az emberáldozatról a világ pénzügyi leigázására terelődni a figyelem, melynek leghíresebb példája a Cion Bölcsenek jegyzőkönyve. Ez a hamisítvány a mai napig képezi antiszemita spekulációk alapját.

ember nem tud mindent, viszont kérdez”. És részben a Bibsinfónak ez is célja: elérni és tájékoztatni azokat is, akik amúgy nem szeretnek vagy nem mernek kérdezni. Sosem a ki-gúnyolás vagy megszegényítés a cél; szeretnénk közérthető, ugyanakkor interaktív anyagokat készíteni. Természetesen ez néha figyelemfelhívó vagy adott esetben vészjelző hatású is lehet, hiszen egyfajta „visszacsatolásként” rámutat arra, hogy a zsidó-

ságnak van még feladata az ismeret-terjesztésben.

Várhatunk folytatást, vannak jövőre vonatkozó terveitek?

Természetesen, hiszen nagyon sok téma van még a tarsolyunkban. Érdemes minket követni a jövőben is, mert újabb izgalmas témák következnek! Az eddigi részek alapján ugyanis egy dolog már egészen biztosá vált: szükség van a folytatásra.

BAJT JELENT-E,

ha jobbról jön a kígyó?

ELŐJELEK ÉS BABONÁK A ZSIDÓ JOG TÜKRÉBEN

Sokszor fordul elő, hogy az ember szeretné tudni, mit hoz a jövő. Egy-egy döntés meghozatala előtt sokan hajlamosak jeleket keresni vagy babonákhoz folyamodni. Mit mond minderről a zsidó jog? OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

SZABAD-E SORSOT VETNI?

„Légy teljesen az Örökkévalóval, a te Isteneddel” áll a Tórában¹. Náchmánidész (1194–1270) szerint² ez a parancsolat azt jelenti, hogy „Teljesen magunkévá kell tennünk azt a hitet, hogy minden Istentől ered, és ő az, aki tudja a jövőt. Csak tőle vagy prófétáitól és jámboraitól kérhetünk válaszokat a jövőről, senki mástól rajta kívül”. Ezt a *Sulchán áru*ch is idézi³, mondván: „Ne keressünk válaszokat a csillagokban, sem sorshúzásban, ahogy írva van, légy teljes az Örökkévalóval. Különösen tilos varázslókat és jövőmondókat kérdezni a jövőről.”

A sorshúzás amúgy is szerencsétlenséget hozott a múltban a zsidók-

nak, például a gonosz Hámán is sorsot vetett, hogy kijelölje a zsidók elpusztításának napját⁴. Csakhogy a Szentélyben is sorshúzással döntöttek el, mire milyen munka jusson⁵. A megengedett és a tiltott sorsolás között azonban nagy különbség van: az egyiknél a jövőt próbálják megjósolni vele, a másikkal pedig választunk két egyenrangú lehetőség közül. Ez utóbbinak semmi köze a jósláshoz, ezért ez nem is tilos.

ELŐJELEKBEN HINNI BOLONDSÁG

„Ne úzzetek varázslást és ne jóslógassatok”⁶. Bár a *Hertz Biblia* itt idézett fordítása a legtöbb magyar biblia-fordításhoz hasonlóan a תנחשו (tönáchásu) és תעוננו (töönénu) héber

szavakat varázslásnak és jóslásnak fordítja, ám a Talmud⁷ értelmezése szerint ezek arra vonatkoznak, ha valaki előjelek és különösen az időhöz kapcsolódó előjelek szerint cselekszik (pl. ez a nap szerencsés, stb.). Ez a tórai parancsolat tehát az olyan babonákra vonatkozik, amelyekből az emberek a jövőre következtetnek. „Például” – írja a Talmud – „ha valaki azt mondja, kiesett a kenyérem a számból vagy a botom a kezemből, vagy a fiam hátulról szólított, vagy egy szarvas átment előttem az úton, vagy egy kígyó a jobboldalamról, vagy egy róka a baloldalamról, [akkor ez egy jel arra, hogy ne induljak útra, vagy ne kezdjek bele egy munkába], ez

mind tiltott előjel”. Ezt a *Sulchán áruch*⁸ is idézi.

Miért tilos mindez? A *Széfér háChinuch*⁹ két okot említ erre: „egyrészt ez bolondság, és nem illik, hogy egy igazi szent nép, akit Isten kiválasztott, ilyen bolondsághoz folyamodjon. Másrészt ez istentagadáshoz vezethet, mert ettől az ember azt fogja hinni, hogy ami történik velem, az nem az isteni gondviselés miatt történik, hanem véletlenségből.”

HA A CSELEKEDET A JELTŐL FÜGG

A Talmud¹⁰ elbeszéli a híres bölcs, Ráv esetét a jelekkel. Egy alkalommal, mikor úton volt, hogy meglátogassa a vejét, át kellett kelnie egy folyón. Amikor megérkezett a kikötőhöz, látta, hogy egy hajó jön vele szembe, noha ő még nem is hívta. Azt mondta Ráv: „az, hogy hívás nélkül jön a hajó, egy jel arra, hogy nagyon jó lesz nekem ma este a vejem házában.” A Talmud furcsálja, hogy Ráv ilyet tett, hiszen látszólag előjelek alapján cselekedett. Válaszul a Talmud Ráv tanítását idézi: „Csak az számít előjelnek, amit Eliezer, Ábrahám szolgálja vagy amit Jonatán, Saul király fia tett”.

Mire gondolt Ráv? Eliezer, amikor Ábrahám elküldte, hogy feleséget keressen a fiának, Izsáknak, azt mondta¹¹: „legyen tehát, hogy a leány, akinek mondani fogom: Nyújtsd csak korsódat, hogy igyam, ő pedig azt mondja: Igyál és tevéidet is megítom – azt jelölted ki a te szolgálódnak, Izsáknak”. Jonatán pedig, amikor a filiszteusok ellen ment azt mondta¹²: „Íme, átmegyünk az emberekhez és mutatkozunk nekik; ha így szólnak hozzánk: várjatok, míg odaérünk hozzátok, akkor megállunk helyünkben és nem megyünk föl hozzátok; de ha így szólnak: jöjjetek föl hozzánk, akkor fölmegyünk, mert kezünkbe adta őket az Örökkévaló. Ez számunkra a jel”. Mi a különbség ezen esetek és Ráv között? Az, hogy Jonatán és Eliezer a cselekedetüket az előjeltől tették függővé, ami tilos, míg Ráv a jeltől függetlenül is ment a vejéhez, ezért ez megengedett.

BABONA VAGY LOGIKA

Hogy lehetett, hogy Eliezer és Jonatán, akik istenfélő emberek voltak, mégis áthágták az előjelek alapján való cselekvés tilalmát? A gironai Rábénu Niszim (RáN, 1320?–1376) szerint¹³ úgy, hogy ezek valójában logikus lépések voltak: Eliezer azt a lányt akarta választani, akinek jó szíve van, hiszen Ábrahám házában a vendégszeretet nagyon fontos volt¹⁴. Jonatán pedig úgy gondolta, ha a filiszteusok nagyon magabiztosak, és képesek átmenni hozzá harcolni, akkor nem érdemes ellenük indulni, ha azonban bizonytalanok, és nem mernek odamenni, akkor érdemes megtámadni őket. Olyan ez, mint amikor valaki azt mondja: ha esik az eső, itthon maradok, ha nem esik, elindulok – ez egy logikus döntés kényelmi vagy biztonsági okokból. Ráv azért idézi ezt a két történetet példának, hogy ezzel mutassa be, hogy milyen az a tiltott cselekedet, ami az előjeltől függ, de nem állítja, hogy azok is tilosak voltak.

ISTENHÍVŐKNEK SZABAD

Joél Szirkis krakkói rabbi (1561–1640) a *BáCH (Bájit chádás)* című könyve¹⁵ szerint Eliezer nem is az előjelekben hitt, hanem Istenben, hiszen így kezdte a mondandóját: „Örökkévaló, Istene az én uramnak, Ábrahámnak! Mutasd csak rendeléseted előttem ma és művelj kegyelmet az én urammal, Ábrahámmal”¹⁶, vagyis bízott benne, hogy Isten csodát tesz és odarendeli a megfelelő leányt. Azért, hogy felismerje, ha megtörtént a csoda, egy jelet választott – tudva, hogy a csodát nem a jel, hanem Isten adja. A tilalom pedig csak abban az esetben érvényes, ha az ember abban hisz, hogy a jel miatt következik be a várt esemény, nem pedig az Örökkévaló kegyelméből.

BABONÁK VAGY JELEK

Rábénu Dávid Kimchi (RöDáK – Narbonne, 1160–1235), a középkori franciaországi zsidó hittudós és nyelvész szerint¹⁷ a *Hertz Bibliá*-ban varázslásnak fordított *tönáchásu*

egy általánosan elterjedt hiedelem, amiben az emberek hisznek (mint pl. a Magyarországon is elterjedt babona, hogy a négylevelű lóhere szerencsét hoz). Ezzel szemben, ha az ember magának jelöl ki jeleket, mint ahogy Eliezer vagy Jonatán tette, akkor tudni fogja, hogy nem a jel megvalósulása okozza az eseményeket, hanem az Örökkévaló, így nincs akadálya annak, hogy a jel alapján cselekedjen. Kimchi ehhez hozzáteszi, hogy a jelre csak akkor érdemes figyelni, ha előre kijelölték, visszamenőleg nincs értelme ráfogni valamire, hogy az egy jel volt – ahogy Jonatánnál és Eliezernél is láttuk, hogy előre meghatározták a jelet.

A RÖMÁ a *Sulchán áruchban*¹⁸ idézi Kimchi véleményét, de úgy ír róla, hogy vannak, akik egyetértenek ezzel, míg mások tiltják az ilyen jeleket is. A vitát egy zsoldárvers alapján¹⁹ úgy zárja le: „ki az Örökkévalóban bíz, azt szeretettel veszi körül”.

HÁZ, FELESÉG, GYEREK

A Talmud²⁰ idézi Simon ben Elázár rabbit: „ház, gyermek és feleség nem babonaság, de van benne jel”. Rási magyarázata szerint ez azt jelenti, hogy, ha valaki épített egy házat, gyereke született vagy megházasodott és utána az első üzlete sikerrel járt, akkor ez egy előjel arra, hogy jól fog menni neki a továbbiakban is az üzlet. Ha azonban az első biznisze nem járt sikerrel, akkor „ne üzleteljen túl sokat, mert féltő, hogy nem lesz sikeres a továbbiakban sem”. (Maimonidész²¹ szerint a gyermek nem születést jelent, hanem arra a szokásra utal, hogy megkérdezik a *héderbe* járó gyereket, mit tanul éppen a Bibliából – és abból a versből próbálnak a saját helyzetükre következtetni.) A Talmud erre Elázár rabbi véleményét idézi, aki szerint ez csak akkor számít jelnek, ha háromszor történt, amit az is bizonyít: „És mondta nekik Jákob, az ő atyjuk: Engem megfosztotok ti gyermekeimtől: Józsefnincs, Simonnincs és Benjámint

AZ ESKÜVŐ IDEJE

Szokás a *Sulchán áruch*²⁸ szerint, hogy csak telő holdkor – vagyis csak a hónap első felében, amikor a hold napról napra egyre nagyobb – tartanak esküvőt, mert ezt pozitív időszáknak tekintik. Ezzel szemben a hónap második fele, amikor a hold fogyatkozik, az nem jó jel a házasodásra. Ezt az elterjedt szokás elul, kiszlív és ádár hóban nem veszik figyelembe, mert azokat egészében szerencsés hónapnak tartják a házasodásra²⁹. A Lubavicsi Rebbe erre azt mondta a '80-as években³⁰: napjainkban nem érdemes emiatt két héttel későbbre halasztani az esküvőt, mert féltő, hogy esetleg addig is együtt élnek házasság nélkül a felek. Így manapság a legnagyobb áldás minél előbb házasodni, és ha mindenáron figyelembe akarják venni ezt a szokást, akkor inkább hozzák előbbre két héttel az esküvőt.

Emellett vannak, akik különböző eseményeket, így például esküvőket is, keddre időzítenek, mert a teremtés történetének leírásában ezen a napon kétszer szerepel a Tórában³¹, hogy „látta Isten, hogy jó”. Így ezt a napot különösen áldottnak tekintik³². Mivel ezekben logikai kapcsolat van, így ezek nem esnek a babonaság tilalma alá.

elviszitek; engem ér mindez!”²², vagyis, csak akkor vette rossz előjelnek gyerekei elvesztését Jáákov, amikor már három gyerekével történt baj.

Hogyan nem előjelek alapján való cselekvés az üzleti döntéseket ily ódon meghozni? Rási magyarázata szerint, mivel ez csak azt jelenti, hogy „nem fogja erőltetni, ami nem megy”, ezért ez megengedett dolog. Maimonidész ezt másként magyarázza: szerinte ez csak annyit jelent, hogy örül az ember, hogy az az üzlet jól megy, amióta megházasodott vagy házat épített, de ez nem fogja befolyásolni a jövőbeni cselekedeteit.

A GYEREK TANANYAGA, MINT JEL

A Talmud²³ elmesél egy másik döntési helyzetet is: Jochánán rabbi szerette volna meglátogatni a híres babiloni bölcset, Smuél, de nem volt benne biztos, hogy érdemes-e vállalnia a hosszú utat Izraelből Babiloniába. Végül megkérdezett egy gyereket, mit tanul éppen, mire

azt az idézetet kapta válaszul: „És Smuél meghalt”²⁴. Ebből arra következtetett, hogy nem érdemes elindulnia, ha egyszer Smuél már meghalt. (A Talmud szerint valójában Smuél, a babiloni bölcsek ekkor még élt, csak az Égből nem akarták, hogy Jochánán rabbi fáradjon az utazással.)

Joszéf Káro rabbi (1488–1575), a *Sulchán áruch* szerzője²⁵ szerint ez a történet látszólag ellentmond Maimonidész értelmezésének, hiszen Jochánán rabbi a jövőről döntött a kérdés alapján. Csakhogy szerinte Jochánán rabbi nem arra volt kíváncsi, hogy utazzon-e, hanem arra, hogy Smuél él-e még, ezért folyamadott a fenti módszerhez. Káro rabbi ezután a franciaországi coucy-i Rábénu Mose ben Jáákovot (13. század) idézi, aki a *Széfér micvoit gádol* (*SzMÁG*) című könyvében²⁶ azt írja, arról, hogy gyerekek által éppen tanult tórai szakaszról vonnak le következtetéseket, hogy „ez elterjedt szokás volt a nagy bölcsek között, és valójában nem előjel,

hanem egyfajta prófécia”. Ezért mondja a RómÁ²⁷, hogy ez egy megengedett dolog.

MIT SZABAD, ÉS MIT NEM?

Összefoglalva tehát: Maimonidész és Rási szerint tilos babonák és előjelek alapján döntést hozni. Rábénu Niszim szerint megengedett valamilyen logikus jelet választani és az alapján dönteni. A BACH szerint, ha az ember tudja, hogy Isten irányítja az eseményeket, akkor szabad valamilyen általa kijelölt jelhez kötni a döntését. Ehhez Kimchi hozzáteszi, hogy a jövőre nézve is szabad következtetéseket levonni, ha mi magunk találjuk ki a jelet, és nem egy babonára építünk, de ennek csak akkor van értelme, ha előre kijelöljük a jelet. Rási szerint ház építése, házasodás vagy gyerek születése utáni eseményeket szabad kicsit figyelembe venni.

TANREND A JELEK SZERINT

A RómÁ szerinti³³ a jesivákban a tanulás *zmánjait* (szemesztereit) mindig *ros hódeskor* (újholdkor) szokták kezdeni. Úgy tartják ugyanis, hogy az új dolgot jó egy új hónap elején kezdeni. Így pl. a nyári *zmán* Peszách után, *ros chódes* ijákor kezdődik, a téli pedig Szukkot ünnepe után, *ros chódes chesvánkor*. A *Bét Joszéf*³⁴ egy praktikus magyarázatot is ad erre a szokásra, mégpedig azt, hogy időt kellett hagyni a messzebb lakó *bóchereknek*, hogy vissza tudjanak érni a jesivába az ünnepek után.

Azokban a jesivákban, ahol rövid nyári szünetet is tartanak, ott *ros hódes* elulkor kezdik újra a tanulást. Magyarországon nem szoktak ilyen nyári szünetet tartani, hanem *Ros Hásánáig* tartott a nyári *zmán*³⁵.

¹ 5Mózes 18:13; ² A kiegészítéseiben Maimonidész *Széfér Hámicvoitjához*, „azokat a tevelőges parancsolatokat, amelyeket a Mester elfelejtett”, 8. parancsolat; ³ *Jore déá* 179:1. és RómÁ uo.; ⁴ *Eszer* 3:7; ⁵ 3Mózes 16:8.; Talmud, *Jomá* 22a. Lásd még 4Mózes 26:55., 33:54.; *Talmudic Encyclopedia* (héber) 5. kötet 414–431. oldal, *Jábiá omer* responsum 6. kötet *Chosen mispát* 4. fejezet.; ⁶ 3Mózes 19:26.; ⁷ *Számhedrin* 65b. végén; ⁸ *Uo.* 3.; ⁹ 249. parancsolat; ¹⁰ *Chulin* 9b; ¹¹ 1Mózes 24:14; ¹² 1Sámuel 14:8-10; ¹³ *Chidusé háRáN* a *Chulin* traktátushoz uo.; ¹⁴ Rási az 1Mózes-hez uo.; ¹⁵ *Jore déá* 179:5; ¹⁶ 1Mózes 24:12; ¹⁷ Kommentárjában az 1Sámuel 14:9-hoz; ¹⁸ *Uo.* 4; ¹⁹ *Zoltárok* 32:10; ²⁰ *Chulin* uo.; ²¹ *A bálványimádás tilalmának törvényei* 11:5; ²² 1Mózes 42:36; ²³ *Chulin* uo.; ²⁴ 1Sámuel 28:3; ²⁵ *Bét Joszéf*, *Jore déá* uo. [4.]; ²⁶ 51. tiltó parancsolat végén.; ²⁷ *Uo.* 4; ²⁸ *Uo.* 2., *Even háezer* 64:3. RómÁ. A különböző véleményeket lásd *Nité Gávriél*, *Niszuin* 1. kötet 47:5-7; ²⁹ *Széfér háminhágin - Chábád* 76. oldal végén; *Nité Gávriél* uo. 48:9., 15., 21.; ³⁰ *Sulchán Menáchem* 6. kötet 151–152. oldal. Lásd még *A sulchán áruch kivonata* 166:3; ³¹ 1Mózes 1:10, 12. Lásd még Rási uo. 7.; ³² Lásd például *Káf háchájim* 110:30; ³³ *Jore déá* uo. 2.; ³⁴ *Uo.* [2. vége]; ³⁵ Lásd még Abraham Fuchs: *Jesivot Hungárjá* 1. kötet 21. oldal.

AZ ÖRDÖG BÚJT BELÉD?

DIBUKOK ÉS ÁRTÓ SZELLEMEK A ZSIDÓSÁGBAN

A zsidóságban ördögűzés, mint olyan szinte nem létezik¹. A dibukok a közvélekedés ellenére nem ártó szellemek, hosszú évek óta nem történt olyan eset, amely bizonyítottan egy dibuk számlájára volna írható. OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

BŰN ÉS BŰNHÖDÉS

Maimonidész² a 13 hittételben felsorolja a jutalom és a büntetés tételét is. Isten ugyanis nem csak megparancsolta a micvákat, hanem figyelemmel is követi az ember cselekedeteit: ahogy a Biblia több szövege is alátámasztja ezt, a jó tettekért jutalmaz, a rosszért büntet³.

A Talmud⁴ szerint a megígért jutalmat nem ebben a világban kapjuk, hanem a túlvilágon. Ezért is lehet olyan cádik, akinek rossz sora van⁵. Maimonidész⁶ ehhez hozzáteszi, hogy Isten ugyan nem ad jutalmat ebben a világban a jótettekért, de sok esetben, ha látja az ember igyekezetét, akkor fentről is segíti anyagi jóléttel, nyugalommal és békével, hogy még több micvát tudjon tenni.

A gonoszokról a Talmudban⁷ az áll, hogy a *gehennomba*, pokolba kerülnek, legfeljebb 12 hónapra. Innen ered, hogy a *Gyászolók kádísát* csak az első évben mondjuk az elhunytak után, mert bízunk benne, hogy ennyi idő alatt mindenképpen eljutott a végső megnyugváshoz.⁸

GILGUL, A ZSIDÓ LÉLEKVÁNDORLÁS

Chájim Vitál rabbi (1542–1620) idézi mesterét, Jichák Luria rabbit (1534–1572), a szent Árizált, a Kabbala egyik leghíresebb mesterét, aki szerint egyes esetekben a bűnös lélek a gehennom előtt más büntetést is elszenvet. Ennek egyik formája a *gilgul*, amikor a lélek újra visszatér ebbe a világba. Vagy emberként újjászületve, amikor lehetősége nyílik helyrehozni a korábbi életében elkövetett bűneit; vagy más formában

(pl. állat, növény, tárgy). Ez szenvedés a léleknek, aki így egy meghatározott ideig bűnhődik. Ha új „testét” valamilyen micvára használják, akkor hamarabb is „szabadulhat”⁹

Az újhelyi csodarabbi, Teitelbaum Mózes (1758–1841) vissza is emlékezett korábbi életeire, melyek egyikében Korách lázadása idején élt¹⁰. Unokája, a máramarosi Teitelbaum Jekutiél Jehudá rabbi (1808–1883) kérdésére azt is elmondta, hogy ő sem a lázadók, sem a Mózeszt védelmezők közé nem tartozott, hanem egy harmadik csoport tagjaként semleges maradt. Mint mondta, ezért azt a büntetést kapta, hogy leszámazottai között gyakoriak legyenek a viták¹¹. (Ami az unokái között zajló, rebbeség öröklése körüli viták ismeretében bizonyítottan is vehető...)

MIT AKAR A DIBUK?

A *gilgul* harmadik esete, amikor büntetésként test nélküli lélekként, *dibukként* kell tévelyegnie a világban. Az ilyen lelket rossz angyalok üldözik, és ez mindennél nagyobb szenvedést jelent neki. Ezért próbál emberi testbe bújni a dibuk, ami bizonyos védelmet nyújthat neki. A beférkőzésre sokszor az illető ember egy-egy vétke ad lehetőséget, de a dibuk ilyenkor abban reménykedik, hogy a jócselekedetei az ő javára is fognak szolgálni.

Több dibuktörténet leírásából kiderül, hogy a dibuk célja eljutni egy szent emberhez, aki segíthet neki, hogy megszabaduljon a szenvedéseitől. Ezért szokták egy cádikhoz vinni azt, akibe dibuk költözött. A cádik megállapítja,

hogy milyen vétkek adtak lehetőséget a dibuknak, majd megparancsolja neki, hogy hagyja el a testet, annak fejében, hogy a cádik majd Kádíst mond érte és Tórárt tanul a lelki üdvéért¹².

MODERNKORI DIBUKOK

Dédnagyapám testvére, Ausch Jichák (1860?–1944), a bonyhádi ortodox hitközség *rasekolja* (elnöke), egy galíciai üzleti útja során 1895. február 20-án a szeniawai Jechezkel Halberstam rebbénél (1813–1898) szemtanúja volt egy ilyen dibuk kezelésének. Később emlékül részletesen le is írta az egész történetet¹³. Ez volt az egyik utolsó dibuk, amiről tudomásunk van.

Úgy tűnik, hogy mivel ma nincsenek olyan nagy csodarabbik és cádikok, mint régen, ezért a tévelygő lelkek nem számíthatnak segítségre, ha testbe költöznek, így mára teljesen eltűntek az ilyen esetek. Az egyetlen, világsajtót is bejárt dibukról (2010, Jeruzsálem) ki derült, hogy megrendezett eset volt.

¹ Maimonidész *Misna Ávodá zárá* 4:7-hez, *A bálványimádás törvényei* 11:16.; ² Misna kommentárja, Bevezető a Chélek fejezetéhez 11. tétel, *Sámuel imája - Zsidó imakönyv* 103. oldal; ³ *3Mózes* 26. fejezet, *5Mózes* 28. fejezet; ⁴ *Kidusim* 39b; ⁵ *Bráhot* 7a; ⁶ *A megtérés szabályai* 9:1; ⁷ *Sábát* 33b; ⁸ *Sulchán áruch, Jore déá* 376:4. végén; ⁹ Lásd erről *Sáár háGilgulim* 22. hákdámá; ¹⁰ *4Mózes* 16. fejezet; ¹¹ *Éc Chám* folyóirat 15. szám 334–335. oldal; ¹² Gedalyah Nigal: „Dybbuk” *Tales in Jewish Literature* [héber], Jeruzsálem 1994; ¹³ Megjelent könyvében: *Tórárt Jichák* 1. kötet, Brooklyn 1981, 8–9. oldal; magyarul lásd Deutsch Gábor: *Virág, szár, gyökér* 55–59. oldal

ZSIDÓSÁG-KÖRKÉP: VESSÜNK VÉGET A VISZÁLYKODÁSNAK!

Tavaly októberben indult a Zsidóság-körkép sorozat a zsido.com-on. Eddig huszonnégyen meséltek identitásukról, korábbi tevékenységükről, álmaikról, mindarról, ami a budapesti zsidóságot összeköti vagy elválasztja. Kérdeztünk ismert embereket, beszélgettünk közösségünk tagjaival, kiderült, hogy mindenki egészen máshogy gondolkodik a zsidóságról, a minket körülölelő környezetről, de valami mégis összeköt bennünket. LEFKOVICS ZSÓFI ÍRÁSA

Az interjúalanyok nagyon hasonló kérdéseket kaptak. Például, hogy kit vinnének magukkal egy lakatlan szigetre a minjenbe. Természetesen a legtöbben megemlégték a családjukat, de például *Fritz Zsuzsa*, a Bálint Ház igazgatója ácsot vitt volna, hogy hajót tudjon építeni. Vagy *Szilágyi Nóra*, a CEDEK vezetője mindenképpen vitt volna valakit, aki remekül főz. A kreatív válaszok mellett természetesen többen rabbit vagy vallásilag művelt vezetőt láttak volna szívesen maguk mellett.

„Legyen jellemes. Ne legyen megvehető. Ha szegény is marad, tartsa magát az elveihez!”

(Lang Györgyi, énekesnő: Milyen tulajdonságokat tart fontosnak ahhoz, hogy valaki hiteles közösségi vezető legyen?)

Ha 10 milliárd forintot kaptak volna kézhez a kérdezettek, hogy azt a zsidóság javára fordítsák, sokan oktatásra költötték volna. Van, aki alapítványt, kuratóriumot hozna létre, van, aki felmerülő kiadásokra, fejlesztésekre fordítaná ezt az összeget. A Zsilipet is többen támogatnák ebből az összegből. De *Szerényi Ádám*, az Olajág otthonok és a Zsigmond Király Egyetem pénzügyi igazgatója megforgatná a pénzt, akár meg is duplázná. *Szilágyi Nóra* a vidéki zsidóság fejlesztésére költene, *Faith Áser* pedig a hitközség kiadásain túl a magyar egészségügyet is támogatná.

„Miért kínoznánk őket egymással? A zsidóság fennmaradásához hasznos a sokszínűség.”

(Szántó T. Gábor, író, újságíró: Ha a létező négy zsidó iskolából egy zsidó iskolát lehetne gyúrni, melyikből mit tenne bele?)

Ha társadalmi párbeszéd indulna arról, milyen Holokauszt-emlékmű épüljön Budapesten, a legtöbben visszakoznának. *Borgula András*, a Gólem színház vezetője szerint sem kell újabb emlékmű, hiszen van már

elég, ezeket kellene ápolnunk. *Szalai Kálmán*, a Tett és Védelem Alapítvány titkára szerint a lelkekben kellene megszületnie egy ilyen emlékműnek. *Rubin Eszter* szerint a halálnak csak az étellel lehet ellentmondani, gyerekekre, a jövőre kell fókuszálni. A legtöbben azt válaszolták erre a kérdésre, hogy az igazi megoldás az volna, ha az iskolákban oktatnák megfelelően a holokauszt témáját.

Hogy milyen egy ideális közösségi vezető? Többen a hitelességet említették alapvető kritériumként. Legyen művelt is és persze alázatos, mutasson jó példát, legyen víziója a zsidóságról. *Székhelyi József* szerint legyen innovációs szuperbank!

„Nagyon hálás vagyok Istennek, amiért a hobbimból a munkám lehetett, és valóban azzal foglalkozhatok, amit szeretek. Semmit nem csinálnék másképp!”

(Bodragi „Fűszeres” Eszter, gasztroblogger: Csinálnál-e valamit másképp a munkádban, hivatásodban, mint ahogy az elmúlt két és fél évtizedben tetted?)

Interjúalanyainkkal az ideális zsidó iskoláról is beszélgettünk. A vallási ismeretek magas szintű oktatásán kívül többen említették a nyitottságot, a színvonalas világi oktatást. *Lefkovic Péter*, közösségünk tagja úgy foglalta össze: egy ideális zsidó iskolában a gyerekek tanuljanak többet, mint mások!

Szerettük volna megtudni, hogy a számtalan ima és tórai tanítás közül mi áll a legközelebb a kérdezettek szívéhez. A *Smá Jiszráél* ima több válaszadó kedvence: tanuljunk és tanítsunk életünk végéig! De többször is előfordult a válaszokban: *cházák, cházák, veniszcházék!* Erősödjünk, erősödjünk és erősítsük egymást!

Az interjúalanyok többsége tíz év múlva virágozó zsidóságot vizionál. Ezt mindenkitől jó volt hallani, mint ahogyan azt is, hogy az ehhez vezető munkából mindenki szeretné kivenni a részét. *Gesztli Péter* egy

VÁGYAKOZNI AZ UTÁN, AMI A MIÉNK

Nagyon szeretem ezt a sorozatot. Számomra a legjobb volt megtapasztalni, hogy milyen fontos közösségünk tagjainak a család és a tanulás. És még valami: visszagondolva a sokféle válaszra, erős és szívmengető érzés tartozni valahová. Érdekes, hogy a sok beszélgetés alatt nem gondolkodtam el azon, vajon én mit válaszolnék a hétről hétre feltett kérdésekre. Most főszerkesztőm kérésére megtettem.

Kit vinnék magammal egy lakatlan szigetre?

A családomat természetesen. Persze a barátaimat. De nem hiszem, hogy sokáig bírnám egy lakatlan szigeten, akkor sem, ha körülöttem vannak a szeretteim. Hiányozna a kényelem és a civilizáció.

Ha egy névtelen adományozó 10 milliárd forintot adna nekem, hogy azt a magyar zsidóság javára költsem el, mit tennék?

Sokan élnek szegénységben a zsidóságban belül. Nekik segítenék oktatással, munkahely-teremtéssel. A magyar társadalomban pedig szintén oktatásra, tankönyvkiadásra fordítanék egy nagyobb összeget, hogy az országban felnövő gyerekek megismerkedhessenek a zsidósággal és választ kapjanak kérdéseikre.

Milyen az ideális zsidó iskola?

A zsidóság Budapesten hála Istennek sokféle. Ezért jó, hogy több zsidó iskola van. Van, akinek a vallás a fontosabb, van, akinek a világi tudás vagy a közöség. A lényeg, hogy mindenki megtalálja a számára megfelelő intézményt, ahol otthonosan mozoghat.

Mi az, amit másképp csinálnék, mint az elmúlt években tettem?

Talán többet tanulnék...

Mit kérnék a magyar zsidóságnak a Siratófalnál?

Egy olyan befogadó közeget Magyarországon, ahol a másság nem negatívum. Sem vallási, sem más értelemben. Ahol lehet különbözni, lehet sokféleképpen lenni. A közösségben pedig azt szeretném látni, hogy kicsit jobban, kicsit többet kinyitják a szívüket.

Hogyan látom magam a zsidóságban, magam körül a zsidóságot tíz év múlva?

A budapesti zsidósággal kapcsolatban optimista vagyok. Gyerekeink úgy nőnek fel, hogy számukra a zsidóság természetes közeg. Zsinagógába, ifjúsági szervezetekbe járnak, nyáron Szarvason táboroznak, és közben a Bálint Házban ismerkednek ünnepeinkkel... Öntudatosak és sokkal kevesebb a félelem és a trauma bennük, mint az előző generációkban. Remélem, ez a virágzás folytatódik és hogy ennek a családommal együtt részesei lehetünk.

Van-e kedvenc imám?

Nagyon szeretem a szombati gyertyagyújtást. Fontosnak tartom azokat az imákat, amelyekben köszönetet mondunk valamiért, számunkra nyilvánvaló dolgokért. Sokszor elfelejtem, milyen sok mindenem van. Jó, ha ezt tudatosan átérem, figyelek rá. Ahogy Simone Weil francia zsidó író-filozófus gondolta: meg kell tanulnunk vágyakozni az után, ami a miénk.

szabadabb, a sokszínű világra kíváncsibb országban látja magát és a zsidóságot a jövőben. *Székhelyi József* pedig egy olyan világban élne, amelyben kihalóban van a rasszizmus. Legyen divatjamúlt zsidózni!

Talán a legfontosabb tanulsága az eddigi interjúknak: legtöbbünk vágya a zsidóságban belüli viszálykodások megszüntetése. A kérdés így hangzott, ha kérhetnél valamit a Siratófalnál a magyar zsidóság számára, mit kérnél? Talán nem is volt olyan válaszadó, aki ne említette volna meg, hogy az egészséges vitákon

túl, a zsidó közösségnek összefogásra, igazi partnerségre, valódi párbeszédre volna szüksége.

„Nekem ez a hazám. Ha el kellene hagynom, egész Magyarország hiányozna. Nem tudnék elmenni. Az apám sem tudott.”

(Székhelyi József, színművész: Ha el kellene költöznie Magyarországról, melyik zsidó szervezet, intézmény, személy hiányozna a leginkább?)

A ZSIDÓSÁG-KÖRKÉP SOROZAT FOLYTATÓDIK, PÉNTEKENKÉNT ÚJ ARCOKKAL A ZSIDO.COM-ON.

SORSFORDÍTÓ ÉLMÉNY INGYEN IZRAELI UTAZÁS MINDEN FIATALNAK

Tavaly december végén az étkezéstől étkezésig tartó álmos pihenés helyett húsz zsidó fiatal úgy döntött, hogy alámerül egy olyan kultúrában, amely bár ismeretlenül is ismerős, közelről feltérképezve azonban bőven tartogat meglepetéseket. Izraelbe indultak, hogy 10 nap alatt minél többet megismerjenek a zsidó állam látványos és kevésbé ismert arcaiból. Ehhez az EMIH táglit programjának vezetője, Faith Áser rabbi nyújtott számukra segítséget, a nap 24 órájában. Az utazás fáradhatatlan élményfelelőset kérdeztük a sűrűre szabott országjárás tapasztalatairól. ACKERMANN LÁSZLÓ ÍRÁSA

Miben különbözött az EMIH táglit programja más szervezetek hasonló izraeli útjaitól?

Elsősorban abban, hogy mi a kulturális élmények mellett igyekeztünk minél többet megmutatni a zsidó vallás rejtelméből is. Persze, nem ugrottunk egyből fejest egy, az itthonitól gyökeresen eltérő világba. Az utazást három találkozó előzte meg, ahol túl azon, hogy a résztvevők megismerhették egymást és kicsit jobban bennünket is, számos praktikus kérdést végig tudtunk beszélni, ami segítette a felkészülést: milyen időre számíthatunk, hány forint egy sékel, vagy miben különbözik az izraeli mentalitás attól, amihez itt hozzászokhattunk. Sajnos a harmadik alkalmat, amelynek keretében együtt töltöttünk volna egy teljes sábeszt, technikai okokból nem tudtuk tető alá hozni, de a következő utazás előtt erre az egyébként nagyon különleges, és a többség számára újdonságot jelentő élményre mindenképpen sor kerül majd.

Az utazás apropóján egy látványos programfüzetet is elkészítettünk, amiből jól látszik, hogy minden napot egy-egy újabb téma köré építettünk fel. Ezek között a zsidó identitás kérdéseitől, az aktuális közel-keleti helyzeten át különböző vallási témákig sok minden szerepelt. A táglit egyébként éppen hanuka idejére esett, így a csoportos

beszélgetéseink során hangsúlyos szerepet kapott a zsidó önfeláldozás témaköre, amit remekül egészített ki az ünneptől elválaszthatatlan különleges hangulat, ami ilyenkor estéről-estére az izraeli utcák látképét is meghatározza. A zsidó államban ugyanis a családok – a világ többi részén általános gyakorlattól eltérően, egyúttal a Talmudban meghatározott módon – a ház kapuján kívül helyezik el a hanukai gyertyatartókat.

Milyen koncepciót követtetek a tematika összeállítása során?

Gazdagon összeállított programot teljesítettünk tíz nap alatt. Ahogy mondani szokás, bejártuk Tolnáat, Baranyát. Északról indultunk és haladtunk lefelé: voltunk kibucban, vallásos faluban, fürödtünk a tengerben, szóval próbáltuk Izrael sokszínűségét a teljességre törekedve bemutatni, amennyire persze ez ilyen rövid idő alatt egyáltalán lehetséges. Amint már említettem, az általunk szervezett táglit komoly hangsúlyt helyez a vallásos ismeretek átadására. A jelentkezők megismerhetik Izrael színes kulturális életét, a zsidó identitás sokféle megélésének különböző módjait, de emellett fontosnak tartjuk, hogy el tudjanak mélyedni a vallásban is. Elvégre ez az, amiből a zsidó kultúra egésze kifejlődhetett.

Ez nem túlságosan idegen egy alig huszoneves fővárosi zsidó fiatalnak?

Nem, sőt, a tapasztalataim alapján minden vallási programot kiválóan fogadtak. Mondjuk, akinek volt már része egy nagyobb közösség tagjaként együtt töltött szombatfogadásban a Siratófal mellett, Jeruzsálemben, az tudhatja, hogy ez egy olyan élmény, amely alól egyszerűen nem tudod kivonni magad.

Egyébként minden estére terveztünk közösségi játékot vagy beszélgetést. Ez, ha úgy tetszik, lezárta a napot. Megbeszéltük az aznapi élményeinket és az azokhoz kapcsolódó kérdéseket. Hol komolyabb témákról volt szó, mint a Jád Vásem meglátogatása előtti este a lelki felkészülés részeként, hol kevésbé fajsúlyosokról. De előadásokat is tartottam, az isteni gondviselésről, a kóserságról, a zsidó misztikáról.

Nagyjából hogyan nézett ki az utazás?

Ahogy arról már volt szó, északról ereszkedtünk a délen levő állomások felé. Összesen négy helyen aludtunk a tíz nap során, és mindig az éppen aktuális szállásunkra mentünk vissza a napi programok után. Poriában, Slomiban, Tel-Avivban és Jeruzsálemben is „laktunk” egy ideig, végig nagyon kényelmes körülmények között.

Az út elején, északon, közvetlenül a határ mellett például a

Hezbollah elleni önfeláldozó harckürről mesélt nekünk a helyi vezető. Ez nagyon magával ragadta a résztvevők képzeletét, pláne, hogy a téma a hanuka, illetve a görög-szír seregek ellen vívott háború kapcsán többször előkerült a tíz nap során. Egészen más, nagyon elmélyült hangulatban telt a következő napi, Csfába tett látogatás, ahol a Magyar Múzeum felkeresése mellett az Arizal sírjához is „elzarándokoltunk”. De felfedeztük az ország egyedülálló természeti szépségeit is: egybek mellett voltunk Keszáriában és meglátogattuk a csodálatos Ros Hanikra barlangokat. Tel-Avivban négycsillagos hotelben szálltunk meg, és szolidan belevetettük magunkat a modern nagyváros éjszakai életébe is. Másnap megnéztük a Függetlenség Csarnokát, illetve túráztunk Tel-Aviv Nevé Cedek negyedében, és elutaztunk egy vallásos faluba, Kfár Chábádba is, ami szintén különleges élményt jelentett a csoportnak.

A pénteket már Jeruzsálemben töltöttük, ahol a sábesz előtti délelőttön alámerültünk a piac forgatagába. A Kábálát Sábát után visszatérünk Kirját Moriába, ami elég húzós séta volt, ennek ellenére mindenki élvezte. A következő alkalommal egyébként még kelleme-sebb élményben lesz része a táglitosoknak, ugyanis a nyári csoportnak már Jeruzsálem Óvárosába sikerült megszerveznünk a szombati szállást.

Furcsa véletlen, hogy a szombat kimenetele éppen december 31-re esett, ami azért a vallásos zsidók számára nem egy meghatározó esemény. Ennek ellenére senkinek sem kellett lemondania a bulizásról, mert a táglit éppen akkorra szervezett egy nemzetközi találkozót, amelyen 600 fiatal vett részt. Mondanom sem kell, hajnalban indultunk haza. Vasárnap este nagyon látványos mozgóképes vetítést tekinthettünk meg a város történelméről a Dávid-toronynál. Hétfőn délre buszoztunk, ahol a helyi beduinok vendégeltek meg bennünket egy éjszakára, majd kedden a Maszadánál túráztunk és megfürödtünk a Holt-tengerben is.

Amit most lefestettél, az olyan, mint ahogy az ember az Izraellel való tökéletes első randevút elképzeli. Talán túlságosan is. Nehéz elhinni, hogy semmi sem állt az általad elképzelt ideális forgatókönyv és a valóság közé.

Talán a legrosszabb az volt az egészben, amikor a hazaérkezés során szembesülnünk kellett a pesti hideggel! De a viccet félretéve, az többeket okkal frusztrált, hogy amikor leereszkedtünk Dávid városának föld alatti folyosórendszerébe, több helyen kicsit elfogyott a levegő, ráadásul az izraeli csoportokat nem zavarta különösebben, hogy a szűk helyen mi is el szeretnénk férni mellettük. Egy másik vicces jelenség is eszembe jutott: az egyébként fenséges étkezés hiába állt sok fogásból, a menüt jellemzően mindenütt ugyanazokból az ételfajtákból állították össze. Ezért volt is, aki megjegyezte, az az érzése, mintha mindenhova utánunk hoznák az ételt. Mindenkinek hamar meg kellett tanulnia, jobb, ha mindenütt más fogást választ, csalódnia biztosan nem kell majd!

Most, amikor néhány hónap már eltelt a visszaérkezés óta, hogyan értékelnéd az utazást?

Nagyon változatos programban volt részünk, amelyben vagy ez, vagy az biztosan elért mindenkit. Van, akit a Meá Seárim hangulata fogott meg a legjobban, van, akit az, hogy a Holt-tenger sótartalma nem hagyta lesüllyedni, de ami ennél sokkal fon-

tosabb: remek társaság kovácsolódt össze az út során. Tartós barátságok szövődtek, sokan azóta is tartják a kapcsolatot. Most is jó érzés, ha arra gondolok, hogy a visszajelzések alapján az út mindenkinek hatalmas élményt jelentett. Én is kiválóan éreztem magam, pedig számtalanszor voltam Izraelben, éveken tanultam is ott! Húszan voltunk együtt tíz napig, de a reményeim szerint a következő utazásra, augusztus közepén már kétszer ennyien indulhatunk el!

	TIME	DESTINATION	FLIGHT
DEPARTURE	10:20	TEL-AVIV	LY2366
ARRIVAL	22:50	BUDAPEST	LY2367

JELENTKEZZ
A POSTA@ZSIDO.COM-ON,
HA MÁR ELMÚLTÁL 18,
DE MÉG NEM VAGY 27!

HARCBAN A SZABADSÁG ELLENSÉGEIVEL

BEN SHAPIRO: EGY VALLÁSOS ZSIDÓ, AKI RÁTALÁLT A KONZERVATIVIZMUS ÚJ HANGJÁRA

Vannak, akik nem férnek be a vallásos zsidókról alkotott elképzelésbe. Olyanok, akik a modern világban élve, a modern világot alakítva maradnak hűek a hagyományhoz. Ilyen Ben Shapiro is, a politikai elemzés konzervatív értékeket védő zsidó fenegyereke. RÉTI JÁNOS ÍRÁSA

A TÖKÉLETES KÖZELLENSGÉ

Van valami megkapó abban, amikor elborult tekintettel, jó arasznyi távolságról ordítanak („Nemet az erőszakra!”) az érkezők arcába obskúrus társadalomtudományi szakok osztályharcos indulattól fűtött hallgatói egy viszonylag jónevű Los Angeles-i egyetem dugig telt aulájában. Mindezt persze szigorúan az *erőszakmentesség* nevében. A California State University, Los Angeles (CSULA) kampuszán összegyűlt szélső(?)baloldali diákokat és hivatásos világforradalmárokat egyetlen cél vezérelte: megállítani egy alig 175 cm magas, kicsit kölyökképű, kipás zsidó srácot, Ben Shapirot. A legtöbben közülük ugyanis azt szeretnék, ha Shapiro végre elindulna oda, ahová szerintük vele együtt az összes zsidónak is mennie kéne. De ne szaladjunk ennyire előre!

Inkább nézzük meg, ki az, akit a CSULA előadóterméből rendőri segítséggel kellett kimenekíteni, miután végül mégiscsak bejutott oda, hogy megtartsa a rá jellemző, borotvaéles logikával felépített előadását. Ki ő, és mit követett el, ami miatt mára az amerikai baloldal csaknem egésze, valamint egy apró, ám annál hangosabb jobboldali csoport is a célkeresztbe állította?

CSODAGYEREK A HAGYOMÁNYOK VÉDELMEBEN

Ben Shapiro 1984 elején született Kaliforniában, részben oroszországi gyökerű zsidó szülők gyermekeként. Hollywoodban dolgozó szülei révén otthonosan mozgott a filmipar világában, ám ő sokkal szívesebben írogatott egészen kis korától kezdve.

Széles körben csodagyerekként tartották számon, 7 évesen kezdte meg a negyedik osztályt. Ötödikes korában a szülei a Maimonides Hebrew Academy-be iratták, ahol Talmudból rögtön a nyolcadik osztályosok tananyagával kezdett. Miután képességei ismeretében tanárai úgy gondolták, hogy számtanból nincs szüksége formális felkészítésre, kezébe nyomták a tankönyvet, hogy tanulja meg magától a benne foglaltakat, amilyen ritmusban neki a leginkább megfelelő. A szülei azonban ezzel nem teljesen értettek egyet, a kis Bent ezért hetedikben egy különös tehetségek számára fenntartott iskolába írták be. A tanulmányait ezentúl a vallási és a hagyományos iskola között megosztva végző ifjú Shapiro végül a Yeshiva University of Los Angeles-ben kötött ki. A New York-i vallásos egyetem középiskolája úgy tűnik, mindenben megfelelt az ekkorra már első politikai témájú elemzésén jócskán túljutó srác különleges tehetségének kibontakoztatásához.

Shapiro végül az University of California Los Angeles (UCLA) filozófia szakán szerezte meg *summa cum laude* minősítésű alapidplomáját. Egyetemi tanulmányait a Harvardon fejezte be, itt lett a jogtudományok doktora 2007-ben szintén *cum laude* minősítéssel. Diplomája megszerzése után néhány évig a nemzetközi jogi óriás, a Goodwin Procter LLP Los Angeles-i irodájában dolgozott. Ma már saját irodáját, a nagy médiacégeket kiszolgáló Benjamin Shapiro Legal Consultingot vezeti Los Angeles-ben.

Shapiro fiatalon vallásossá lett szülei mindig a republikánusokat

támogatták. Bár a család a „liberális fészeknek” számító Los Angelesben élt, barátai a konzervatív alapelvekkel rokonszenveztek. Ben konzervatív elkötelezettségét tovább növelte, amikor az UCLA-n testközelből tapasztalhatta meg a társadalmi igazságosság „bajnokainak” az amerikai egyetemeket elárasztó szociális demagógiáját. A magyarországi kampuszokon egyelőre ismeretlen hőfokon izzó, ám az amerikai intézményekben már jó ideje a szólásszabadság alapjait fenyegető kulturkampf progresszív oldalán felsorakozó aktivisták, a társadalmi igazságosság harcosai (angolul *social justice warriorok*, SJW) mindenki ellen kérlelhetetlen háborút folytatnak, aki nem osztja az általuk vallott világképet. Márpedig ez a világkép maga is állandóan változik, az alakítói folyton tisztuló „igazságlátásának” függvényében. Egyetlen alapelv változatlan benne: aki a hitvallás folyamatosan bővülő tételgyűjteménye szerint elnyomottnak számít, az egyben morálisan felsőbbrendűnek is tekintendő mindenki mással szemben. Csakhogy elnyomottnak lenni egyedül a SJW-k megfellebbezhetetlen ítéletei alapján lehetséges. Mindenki más ellen pedig gátlástalan, a teljes morális megsemmisítéséig tartó harcot kell folytatni.

ÚJ GENERÁCIÓS HADVISELÉS A SZÉLSŐSÉGEK ELLEN

Ez az agresszív társadalom-átalakító lendület, amely észérvek helyett megelégszik az arrogáns tudatlansággal, elkerülhetetlenül összeütközésbe került Ben Shapiro igazságérzetével. Az események innen megállíthatatlanul

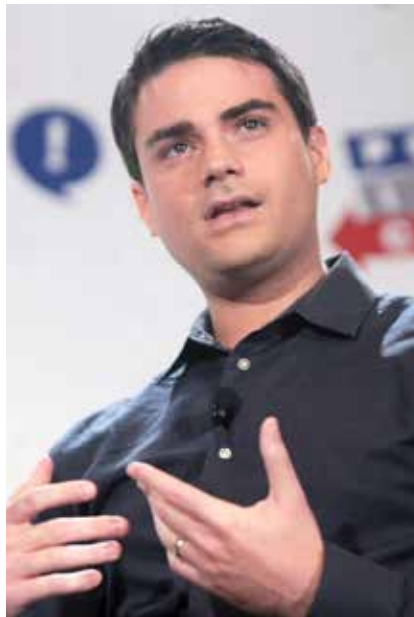
vezettek Shapiro első könyvének a megjelenéséig. A *Brainwashed: How Universities Indoctrinate America's Youth* (*Agymosva: Hogyan nevelik át az amerikai fiatalságot az egyetemek*) című művét valójában már az egyetem előtt, 17 évesen elkezdte megírni. A csaknem kétszázötven oldalas tanulmány láttele a többségében szemellenzós balosok által dominált társadalom- és bölcsészettudományi kurzusokról, az eltérő véleményeket nehezen tűró légkörről, a tananyagot meghatározó kulturális relativisták leplezetlen Nyugat- és Amerika-gyűlöletéről, és a szólásszabadságot figyelmen kívül hagyó társadalommérnökök növekvő erőszakosságáról.

A könyvet további nyolc kötet követte. Ezek közül az egyik, a *Prime-time Propaganda* (*Propaganda főműsor-időben*) szülei egykori munkahelye, Hollywood politikaformáló elkötelezettségét mutatja be, kíméletlen pontossággal. Az anyag összeállításához Shapiro számos, az álműgyár gépezetét irányító nagygáruval beszélt. A döntéshozók a szerző feltételezett balliberális szimpátiái miatt nyíltan vallottak a filmiparban általános konzervatív-ellenes diszkriminációról. A népszerű filmsorozatokot elemezve Shapiro részletesen ír az azokban elhelyezett politikai üzenetekről, amelyek egy-egy közkedvelt karakter viselkedésén, választásain keresztül a nézők érzelmeire hatva képesek döntően befolyásolni a közvéleményt.

A szélesebb közönség azonban újságcikkei, internetes rádióműsora, valamint a százezerszám megnézett és megosztott videóí révén ismerkedhetett meg Shapiro tömör, lényegre törő kifejezésmódjával és nehezen támadható, kreatív példák sorával alátámasztott érvelési technikájával.

Első és mindmáig fő mentora a Trumpot győzelemhez segítő internetes portál megálmodója, az időközben elhunyt Andrew Breitbart volt. Shapiro maga is tevékeny részt vállalt az online hírközlés világába radikálisan új hangot hozó breitbart.com felépítésében. 2012-ben Shapiro lett a honlap főszerkesztője, de az alapító halála után a folyamatosan jobbra tolódó hangvétel miatt egyre kevésbé

tudott azonosulni saját szerepével. Amint később visszaemlékezett: „Az alt-right számára a Breitbart vált a legkézenfekvőbb hírforrássá ... a politikai korrektségre adható legitim válaszként tölték a fehér etnonacionalizmust, és a komment szekció a fehérek felsőbbrendűségét hirdető mémgyárosok pöcegödrevé züllött.” Az oldal leplezetlenül Donald Trump kampánylapjává alakult. Amikor 2016 márciusában a későbbi elnök

Ben Shapiro oldalát havonta 45 millióan olvassák

kampányfőnöke, Corey Lewandowski egy sajtóesemény után türelmetlenül megragadta Michelle Fieldsnek, a Breitbart riporternőjének a karját, a portál vezetősége saját munkatársa helyett a Trump-csapat mellé állt. Shapiro azonnal felmondott.

A távozás hírére a Breitbart és a mögötte álló teljes alt-right közösség támadásba lendült. Az antiszemitizmus elleni harc egyik élharcosa, az Anti Defamation League kutatása alapján a legtöbb antiszemita tartalmú Twitter bejegyzés az újságírók közül Ben Shapiro ellen irányult 2016-ban. A legmocskosabb trágárságokat, köztük a gázkamrák sűrű emlegetését tartalmazó üzenetek nagy részét a Trump elnök támogatói közül kikerülő, Breitbart-olvasó fehér nacionalisták, illetve korábbi kollégái fogalmazták meg.

Shapiro persze nem rettent meg, és az ismert jobbos véleményvezérrel, David Horowitz-zal közösen megalapította a baloldali média monitorozását felvállaló TruthRevolt weboldalt. Igaz, alig másfél évvel később lemondott az oldal főszerkesztői posztjáról, de csak azért, hogy még ugyanabban az évben, 2015-ben életre hívhassa saját hírportálját a The Daily Wire-t, amelynek azóta is a főszerkesztője.

A HIT ÉS A RÁCIÓ MESTERE

Ben Shapiro 33 éves korára máris többet tett le az asztalra, mint amiről a legtöbb konzervatív aktivista álmodozhat. Két dolog azonban nem változott az életében. A zsidó vallás továbbra is meghatározza a mindennapjait. Kevés szabadidejében Talmudot tanul, és a Tóra tanította meg számára azt, hogy minden pillanatot értelmes cselekvéssel kell eltölteni. Ehhez – az elmondása szerint – sokat merít az utolsó lubavicsi Rebbe, Menachem Mendel Schneerson rabbi életéből. Elismeréssel adózik a Chábád sokrétű tevékenységének, gyakran tart beszédet a haszid mozgalom kiemelkedő rendezvényein – esetenként több ezer főből álló, lelkes hallgatóság előtt.

Másrészt ugyanazzal a hévvel ontja a frappáns és lényeglátó elemzéseit az amerikai politikai és kulturális élet visszasságairól, mint ambiciózus tinentzserként, amikor megkezdte közéleti szerepléseit. Bár közben megházasodott, két gyereke született, továbbra is kötelességének érzi a baloldali újbeszél öntelt szócsöveit megtanítani arra, hogy milyen az, amikor százezrek kísérik figyelemmel nyilvános bukásukat a vele folytatott polémia eredményeként. Mert az amerikai konzervativizmus legújabb nemzedékének ikonja rendületlenül viszi tovább elődei legnemesebb hagyományait: a korlátozott államba és a piaci szabadságba vetett hitet, az élet és a magántulajdon tiszteletét, az Izrael melletti kiállást. Mindezt ortodox zsidóként, mégis mint modern, a világ változásai közben is a helyes utat kereső ember. Mert vallásosnak lenni nem jelent egyet az elzárkózással. Ezt még az ellenfeleinek is meg kellett tanulniuk.

PILISI HÉTVÉGÉBŐL RÁCKEVEI SÁBÁTON FELÜDÜLÉS TESTNEK ÉS LÉLEKNEK MŰHELYTITKOK ÉS HANGULATJELENTÉS RÁCKEVÉRŐL

A magyarországi Chábád mozgalom 2002 óta évente kétszer hétféligi szemináriumot, ún. sábátont rendez. A péntektől vasárnapig tartó rendezvényen általában ki lehet tenni a megtelt táblát, olyan sokan érkeznek ilyenkor a ráckevei Kék Duna Wellness Hotelbe. JUHÁSZ VALI ÍRÁSA

A programok között vannak előadások, kötetlen beszélgetések, filmvetítés és vetélkedők is. A kisgyerekek számára folyamatos felügyeletet biztosítanak, míg a nagyobbak az AlefKids mádrichái (ifjúsági vezetői), vagy a Bét Menáchem iskola fiatal tanárnőinek vezetésével tartalmas foglalkozásokon vehetnek részt.

A SZERVEZÉS

A program szervezésének oroszánrészét kezdetektől *Oberlander Batsheva* rebbecen végzi. Az ő kezében futnak össze az olyan feladatok, mint a menütervezés vagy a férőhelyek elosztása: „Leginkább a lebonyolítás gyakorlati részében vesznek részt. Például abban, hogy hogyan helyezzük el a 100-120 vendéget a szál-

lodában, figyelembe véve, az egyéni igényeket.” – meséli a rebbecen. Ő és az általa összefogott segítők mindent megtesznek azért, hogy mindenki jól érezze magát. „A kóser étkezés természetesen biztosított, a konyhát erre az időre kikóseroljuk és a személyzet nagy része régi kolléga, akik ismerik a kóser szabályokat és törvényeket.” A hétféligé során a napi háromszori étkezés mellett folyamatosan elérhetőek a kóser sütemények, frissítők és gyümölcsök.

Külön figyelmet szentelnek annak, hogy egész hétféligén legyenek gyerekprogramok és gyermekfelügyelet, így a szülők is élvezhetik az

Pilisi hétféligé 2003.

MI IS AZ A SÁBÁTON?

A héber *sábát*on szó jelentése szombati, és eredetileg a smita évre vonatkozik – vagyis arra a vallási előírásra, hogy hét évente paragon kell hagyni a földeket. Angolszász országokból indultak a szintén *sábát*onnak nevezett szombati vagy hétféligi közösségi programok. Az ilyen események igen változatosak: szólhatnak családoknak, egyedülállóknak, iskolásoknak, időseknek, egy zsinagóga közösségének, stb. Lehet „ottalvós”, vagy csak a szombat napjára korlátozódó, szervezhetik a megszokott közösségi térbe vagy egy külső helyszínre. Közös bennük, hogy a központi elem a szombat megtartása. Napjainkban a kifejezést Izraelben kutatással töltött munkaszüneti időszakokra is használják.

Ráckeve, 2016.

AZ ELSŐ PILISI SZOMBAT

„Mintegy száz, nagyon különböző ember jött össze *Oberlander Báruch* rabbi és a Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület meghívására Dobogókőn, május 11-13. között. Miben különböztek egymástól? Foglalkozásukat tekintve: voltak ott jesivabócherek és egyetemisták, strájmils haszidok és modern izraeli üzletemberek (az ő támogatásuk tette lehetővé a program megrendezését), tanárok, orvosok, újságírók, műszakiak, kétékezi munkások, háziasszonyok.

Miben hasonlítottak egymáshoz? Közös cél hozta őket össze: a hagyományok, a vallás iránti érdeklődés, illetve a megismerés szándéka. Megragadó, mint a napi háromszori istentisztelet, ahol sokan először imádkoztak imakönyvből, vettek fel táliszt és tfilint. Volt ott sólet és kugli, izraeli saláta, üdítőital, kóser tokaji bor és szilvapálinka, nem beszélve a búcsúról a tábortűzzel. Kellemes volt a szálloda és az idő, jó volt a társaság. Közösen éltük meg a zsidó vallás szépségeit, a zsidó közösség erejét és örömét, megismertük az évezredek, évszázados hagyományokkal átszőtt zsidó életet, gondolkodásmódot.” *Orbán Ferenc*

PILISRŐL RÁCKEVÉRE

Oberlander Báruch rabbi, a magyarországi Chábád mozgalom alapítója szervezte az első Pilisi hétvégét, és azóta is ő irányítja a programot: „Úgy kezdődött, hogy elindítottuk a Pesti Jesivát, nagyon sokan kezdtek járni, óriási volt az érdeklődés. Hétköznap esténként tartottunk órákat. Időről időre a Goldmark teremben nagy péntek estéket szerveztünk, amire szintén sokan jöttek el. Láttuk, hogy az emberek szívesen veszik a mélyebb és intenzívebb tanulást, ehhez kell a kellemes környezet,

OTTHON VOLTUNK A PILISBEN

„(...) Az összegyűlt 70-80 ember azért jött el, hogy egy szép és szabályos szombaton vegyen részt. Sokaknak ez így természetes, másoknak nem minden szombatja követi pontosan azokat az előírásokat, amikkel éppen itt ismerkedett meg. (...) Péntek délután *Oberlander Báruch* rabbi előadása nyitotta a programot, megtudtuk, mire készül mostanában a világ a zsidósága – persze a mindig aktuális összeesküvéseken túl. (...) Ezt gyertyagyújtás, azt szombatfogadás követte az imateremnek berendezett színházban. (...) számomra a legérdekesebb rész: Talmud chávruva módszerben, vagyis tanulás párokban, mint egy jesivában. A hallgatóság kapott egy szakaszt a Talmudból, amit párokban kellett feldolgoznia, felolvasva egymásnak a részeket, magyarázva, vitatkozva. Persze egyszerű a vita ott, ahol van egy mindegyik fél által elfogadott bíró, ez esetben a rabbi. (...) Mit adott ez a két nap az ott megjelenteknek? Bizonyosságot annak, hogy ez a kultúra él, virágzik, és a miénk. Otthon voltunk a Pilisben. *Naszódi Márton (zsido.com)*

ezért úgy döntöttünk, időnként kimegyünk a városból egy-egy hétvégére. Olyan helyre, ahol az egész szálloda a miénk, kóser minden, tanulás van, ima és remek a légkör. Ezek a sábbatonok így nagyon hasznosak.” – idézi fel a rabbi a program ötletének megszületését. „Az első időkben a Pilisi hegyekbe mentünk, a Pilis hotelbe, ami hasonló méretű volt,

előadásokat. „Van egy hatalmas terem, amelyet a Bét Menáchem óvodából hozott játékokkal rendezünk be, itt a gyerekek elfoglalhatják magukat. Minden sábbatonra új programot állítanak össze számukra a mádrichák és a fiatal tanárnők, vetélkedőktől a kézműves foglalkozásokig.” – sorolja a rebbeceen – „A csúcspont a gyerekek számára természetesen az úszómedence, amelyet nagyon élveznek. Sokszor kériük szüleiket a gyerekek, hogy jöjjenek újra Ráckevére, mert annyira jól érezték magukat.” – teszi hozzá nevetve. Batsheva rebbeceennek, aki a Bét Menáchem iskola és óvoda igazgatónője, rengeteg munkát ad az évente kétszer megrendezett program, ám, mint mondja, megéri a fáradozást: „Jó látni, ahogy az emberek kapcsolatot teremtenek egymással, új barátokat szereznek, és miközben pihennek, teljes zsidó élményben van részük.”

A HÉTVEGE MENETRENDJE

Ahogy korábban a pilisi hétvégét, úgy a ráckevői sábbatont is tavasszal és ősszel rendezik meg. Minden alkalommal egy-egy olyan új téma köré épül a szeminárium, ami sokak érdeklődésére számot tarthat. Pénteken kora délután érkeznek meg a vendégek: ilyenkor nyitva van a wellness részleg és az uszoda. A lepakolás, elhelyezkedés és egy kis bemelegítő előadás után a szombatfogadás következik. A hétvége során minden szertartást és imát közösen végeznek a résztvevők: a hölgyek az étteremben gyűjtanak gyertyát, majd az egyik, zsinagógává alakított konferenciateremben csatlakoznak a péntek esti imához. A szombati vacsora után késő estig haszid dallamokkal és érdekes beszélgetésekkel telik az idő.

Szombaton napközben a szálloda különböző helyiségeiben ki-ki az érdeklődésének megfelelően választhat a párhuzamosan futó programokból a daltanulástól a kerekasztal-beszélgetésekig. A hagyományos sólet-ebéd után egy kis pihenő következik, ami után újult erővel folytatják a tanulást. A közösen megtartott szombatbúcsúztatás után általában valamilyen gondolatébresztő film vetítése zajlik – pl. a Szegedi Csanád életét feldolgozó dokumentumfilm –, ami után késő éjszakába nyúlóan folytatódnak az előadások. Ilyenkor ismét nyitva van az uszoda és lehetőség van a testi felüdülésre a sok tanulás után. Az összejövétel utolsó napján a reggeli ima után kora délutánig beszélgetések, előadások zajlanak különféle témákban a hotel minden zeg-zugában.

mint a mostani ráckevei. A különbség talán annyi, hogy a Pilisben a zsinagógának használt helyiség egy különálló épületben volt, ahova el kellett sétálni, ami hidegebb, esős napokon nem túl kellemes. Ráckevén minden egy helyen van.”

A négycsillagos szálloda kibérlése, a bőséges és magas színvonalú kóser ellátás, a külön erre a célra összeállított könyv kinyomtatása komoly összegbe kerül. Ahhoz, hogy széles réteg számára megfizethető legyen a program, szponzorokra volt szükség: „Legfontosabb támogatónk Alex Lebi, aki a kezdetektől fogva jelentős összeggel segíti a rendezvényt, így elérhető áron tudjuk kínálni a helyeket az érdeklődőknek.” – magyarázza a rabbi. – „Felsorolni is nehéz, hányan segítenek. Nagyon sokat dolgoznak a rebbecenek a

szervezéssel, a szakácsok és konyhai dolgozók pedig az ételek előállításával.”

„A sábátonok mindig egy központi téma köré szerveződnek, de nem minden beszélgetés és előadás szól erről.” – avat be a rabbi a szervezés rá eső részébe – „például legutóbbi témánk a *Mázl Tóv*, minek örül a zsidó? volt. Születésről, házasságról, névadásról, az élet ünnepeiről szólt. Általában egy-egy ilyen általános témát járunk körül, de van, hogy aktuális témákra épül a program: a közösség életében zajlott valami, vagy a zsidóságot érintő közéleti dolog történt, ami a résztvevők érdeklődésére számot tarthat. A nagy péntek esti étkezés után vannak kijelölt témák, de előfordul, hogy még 2-3 órát is beszélgetünk a felmerült kérdésekről.” Az évek tapasztalatai alapján rendszeresítették a „*Kérdezd a rabbít bármiről*” foglalkozást, melynek keretében kötetlenül tehetik fel kérdéseiket a

résztvevők: „Ezt nagyon fontosnak tartom, hiszen a zsidóság témája nagyon szerteágazó, így mindenki megfogalmazódnak kérdések. Mivel többen vagyunk ott rabbik ilyenkor, így azt, aki éppen nem tart órát, el lehet kapni, lehet neki kérdéseket feltenni. Az emberek általában élnek is ezzel a lehetőséggel.”

ZSIDÓ ISMERETEK TÁRA – 32 KÖTET

A sábátonok előadásaihoz használt források, kiegészítő anyagok a *Zsidó ismeretek tára* című sorozatban jelennek meg, melynek aktuális részét a résztvevők a helyszínen megkapják. Ha valaki a bőség zavarával küzdve nem mindegyik beszélgetésen tud részt venni vagy szeretne egy-egy témában jobban elmélyedni, ezzel a kötettel megteheti. „Ezen az intenzív, háromnapos programon többek között az itt összegyűjtött anyag egy részét fogjuk átvenni. Ebben a jegyzetben a Bibliából, a zsidó jog és etika műveiből és különböző filozófiai témákkal foglalkozó írásokból válogattunk és fordítottunk.” – áll az előszóban.

Idén tavasszal a 32. kötete jelent meg a sorozatnak, ami teljesen egyedülálló gyűjteményt kínál az olvasónak. A sorozatban gyakran olyan szövegek is fellelhetők, melyek magyar fordításban sehol máshol nem elérhetőek. „Szeretnénk elkerülni az olyan órákat, amelyeken a társaság nagy része egyáltalán nem, vagy csak alig érti, hogy miről van szó és hogyan kapcsolódnak össze az egymást követő gondolatok.” – olvasható az egész hétvége hangulatát jól jellemzően az előszóban. Míg az előadások közérthetőségre törekednek, addig a tankönyv lehetőséget nyújt arra, hogy mindenki a tudásának megfelelő szinten mélyülhessen el a témában.

RÁCKEVE LÁTOGATÓI

A résztvevők között a kisbabáktól a nagymamáig minden korosztály képviselteti magát. Jönnek egyedülállók és családok, baráti társaságok éppúgy, mint olyanok, akik senkit sem ismernek még.

Ávi az utóbbi 5-6 évben több ilyen sábátonon is részt vett. Őt leginkább a különleges hangulat vonzza: „Ez valóban kikapcsolódás a testnek és a léleknek: egyszerre pihenés, és feltöltődés mind testileg, mind szellemileg.” Ahogy sokan mások, ő is a *Zsidó Tudományok Szabadegyetemének* hallgatójaként került Ráckevére. „A Szabadegyetem sokkal formálisabb, mint egy hétvége Ráckevén. Ilyenkor sokkal kötetlenebbek az előadások, sokkal bensőségesebb a hangulat. Gyakorlatilag az egész napot a reggelitől a vacsoráig együtt töltjük a rabbikkal, így minden adott ahhoz, hogy családias légkörben teljen a hétvége. Illetve, akinek eddig még nem volt lehetősége megtapasztalni, hogy milyen felemelő érzés tud lenni a szombat megtartása, itt azt is átélheti. A hétvégéken mindig különböző témák vannak, a rabbik nem fogynak ki az ötletekből. Így a zsidóság minden területébe betekintést nyerhetnek és tanulhatnak a résztvevők.”

Anna három kisfiú édesanyja, családjával rendszeresen járnak a sábátonra. Sok oka van annak, hogy mindig visszatérnek: „Jó előadásokat hallgatni és nagyon jó a légkör. Lehet jókat beszélgetni az ismerősökkel, barátokkal, amire máskor nincs időnk. Nagyon örülök neki, hogy a fiúk jól érzik magukat. Társaságban vannak, játszanak, bandáznak – szinte nem is látjuk őket két napig. Csodásak az étkezések is, és bevallom jól esik ilyenkor, hogy nem nekem kell főzőm.”

A *Dunaparti Haszid Hétvége* tehát tartalmaz testi-lelki felüdülést, jó társaságban, fantasztikus környezetben. Egyedi programokkal fűszerezve ízelítőt kaphatunk a szombat különleges hangulatából. Ha valakinek van kedve részt venni egy ilyen vidám hétvégén, legközelebb november 3 és 5 között teheti meg, akkor lesz a következő Sábáton Ráckevén.

A prágai Gólem legendája

DÉNES ANNA MESÉJE

Sok száz évvel ezelőtt élt Prágában a híres tóratudós, Jehuda Lów rabbi. Nemcsak a zsidó hagyományokban volt jártas, de jól értett a matematikához és a csillagászatához is. Felelősségteljesen vezette a prágai zsidó közösséget, és egy napon elhatározta, hogy megkönnyíti az életüket azzal, hogy mentesíti őket a vízfordás fáradságos feladata alól.

Épített hát egy gólemet, egy hatalmas agyagembert a Prágát átszelő Vltava folyó partjának agyagjából, és a szájába egy kis táblácskát tett. A táblára az Örökkévaló valódi nevét írta fel, és ennek hatására az agyagóriás életre kelt. Amíg csak a kis felirat a szájában volt, komótosan rótt a körök a Vltava folyó és a prágai zsidónegyed között, és a vállára vetett vödörökben literszámra hordta a vizet a rabbi híveinek. De nem csupán vízfordással segítette a prágai zsidókat. Ha kellett, megvédte őket azoktól, akik az életükre törtek.

A Gólemmel nem kellett sokat törődni: nem evett, nem ivott, nem is aludt, csupán egyetlen dologra volt szüksége: a szombati pihenésre. Pénteken, naplemente előtt a rabbi kihúzta szájából a táblácskát, melyen az Örökkévaló neve volt, és a Gólem lepihent. Egész szombaton élettelenül hevert a folyó partján, az új hét kezdetén pedig a rabbi visszahelyezte a feliratot a szájába, és a Gólem újra engedelmesen dolgozott, hordta a vizet a prágai zsidók számára, és megvédte őket a támadásoktól, ha úgy hozta a szükség.

Így ment ez napról napra, hétről hétre, mígnem egy pénteken a rabbi nem vette ki a Gólem szájából a kis táblát. Nem lehet tudni, hogy elfelejtette, vagy annyi tennivalója akadt, hogy nem ért rá, esetleg a tanulásba feledkezett bele túlságosan, és emiatt maradt el a dolog, annyi azonban bizonyos, hogy nagy baj történt. A Gólem egyre jobban belelendült a

munkába, hordta, egyre csak hordta a vizet a Vltaváról. A prágai zsidónegyed utcáit elöntötte a sok víz, és Jehuda Lów rabbinak azonnal cselekednie kellett. Végül Prága gyönyörű zsinagógája, az Altneuschul előtt sikerült nyakon csípnie az elszabdult óriást. Egy ügyes mozdulattal kikapta szájából a táblát, melyen az Örökkévaló neve állt, és az agyagember azonnal mozdulatlanul terült el a földön.

Jehuda Lów rabbi többé nem használta a Gólemet. Az élettelen agyagtestet a zsinagóga padlásterébe vonszolták, és szigorúan megtiltották, hogy bárki odamerészkedjen hozzá. Azt beszélik azonban, hogy amikor a prágai zsidók nagy bajban voltak, a Gólem láthatatlanul alászállt a poros zsinagógapadláról, és bátran harcba szállt a zsidók oldalán. Azt is mondják, hogy a hatalmas agyagember a mai napig ott fekszik a padláson. De ember szem soha meg nem láthatja őt.

ILLUSZTRÁCIÓ: TAUSZ GÁBOR EZRA

Sorsunk a tányérunkon

MIT EGYÜNK A SZERENCSEÉÉRT?

A háláchá, vagyis a zsidó jog a tórai szabályokból kiindulva pontosan szabályozza az étkezést. A hagyomány pedig – bölcseink magyarázatai és a folklór egyaránt –, további szokásokkal gazdagította a törvények amúgy is széles palettáját. E hagyományok között vannak praktikusak, melyek más parancsolatokból következnek: például hogy páratlan számú tojást főzünk egy lehetőleg csak tojásfőzésre félretett edényben. A magyarázat logikus: ha a megfőzött tojások között több a véres, mint a vérpötty nélküli, az összeset ki kell dobni. Páratlan számú tojás esetében nem fordulhat elő, hogy „döntetlen” lesz az eredmény. DÉNES ANNA ÍRÁSA

JELKÉPES ÉTELEK

Egyes ételek szimbolikájuk miatt kerülnek az asztalra. Közéjük tartoznak a *ros hásánái* (újévi) asztal jelképes étki, például a mézbe mártott alma, mely azt a vágyunkat

fejezi ki, hogy az új év kerek (vagyis teljes) és édes legyen, illetve a peszáchi széder est lakomáját megelőző enivalók, köztük az alma, dió és bor keverékéből készült *chároszet*, vagy jiddis kiejtéssel *chrajszesz*, mely a maltert jelképezi, melyet rabszolgaságban tartott őseink használtak a piramisépítkezéseken. A hetedik nap, a szombat ünnepi lakomáin előételként hal kerül az asztalra, mivel héber nevének – *dág* – számértéke, azaz betűinek összege hét, ahogyan a szombat a hét hetedik napja.

A *brit milát* (körülmetelés) megelőző péntek estén szokás a csecsemő szüleinek otthonában összegyűlni. Az újszülöttet gyászolónak tekintik, aki siratja az anyaméhben megtanult és a születéssel elveszített tóratudását. Ezért esznek csicszeriborsót, a gyászolók ételét ezen az estén. Vannak olyan közösségek, ahol a csecsemővel megegyező súlyú csicszeriborsó kerül az asztalra.

Ismét más étkezési hagyományok a befogadó kultúrára reagálnak. Széder estén például bölcseink szerint

ajánlatos vörösbort inni. Voltak azonban olyan időszakok a zsidóság történetében, amikor jobb volt, ha fehérborral teljesítették a négy pohár bor fogyasztásának kötelességét, mivel a gyakori vérvádak miatt féltő volt, hogy az üvegben levő vörös folyadékot vérnek nézik a szomszédok.

A polgári év egyetlen olyan napja, melyre bölcseink és a zsidó folklór egyaránt reagált, december 24. – karácsony estéje. Mivel ilyenkor gyakoriak voltak a támadások, illetve a pogromok, a zsidók jogos félelemmel tekintettek e nap elé, és számos olyan szokás kapcsolódik ehhez a néhány órához, melyek az ártó szándék elhárítását szolgálják. Gasztronómiai szempontból a fokhagyma fogyasztása érdekes ezek közül. A zsidó néphit szerint ugyanis a fokhagyma nemcsak a testi, hanem a lelki egészséget is szolgálja: távol tartja a világban jelenlevő negatív erőket.

APROPÓ, HAGYMA

A hagymával-fokhagymával, illetve a tojással kapcsolatban más étkezési hagyományt is találunk a Talmudban (*Nidá* 17a.): megtisztított, felvágott hagymafélét és főtt tojást nem szabad letakaratlanul hagyni éjszakára, kivéve abban az esetben, ha más ételnemével – például olajjal – keverik össze. Bölcseink azt mondják, hogy ezek rossz erőket szívnak magukba éjjel, melyek aztán negatívan hatnak arra, aki elfogyasztja azokat. Simon bár Jocháj rabbi véleménye szerint egyenesen az életét veszélyezteti az, aki ilyet eszik.

Éjszakára lefedetlenül hagyott folyadékot sem szabad elfogyasztani, mert elképzelhető, hogy egy kígyó odakúszott, beleivott, és mérgével veszélyessé tette a vizet. Vannak, akik ivás előtt kiöntenek egy kicsit a pohárból.

HA ÉN GAZDAG LENNÉK...

A zsidó folklór számos szegulát, azaz jó jelet ismer arra nézve, hogy az ember meggazdagodjon. Azt mondják, ha valaki felcsipegeti péntek este a terítőről a szombati kalács lehullott morzsáit, meggazdagszik. Szintén a bárcheszhez kapcsolódik és gazdagsággal kecsegtet a sliszel-chálá, vagyis a kulcs alakú kalács készítésének szokása a peszách ünnepét követő első szombatra. Vannak, akik pedig éppen a kovásztalanban keresik a gazdagság kulcsát, egy kis darabot egész évben megtartanak a széder esti lakoma utolsó fogásából, az áfikománként, vagyis utóételként fogyasztott maceszből. Szombaton nemcsak a kalács, hanem a bor is „hozhat gazdagságot”: ha úgy töltjük ki a kidushoz szükséges bort, hogy kissé túlsorduljon a pohár szélén, vagy ha a szombatot búcsúztató hávdálá végén pár csepp bort teszünk a zsebünkbe abból a borból, melyben eloltottuk a több ágú hávdálá gyertyát. Érdekes, szintén a meggazdagodás vágyát kifejező szegulá az, ha ros hájánál előtt az ember új kést vásárol, megmeríti a mikvében és azzal készíti az újévi lakomákra szánt ételt. Vannak, akik tartózkodnak attól, hogy ételt, elsősorban kenyeret bárhová is felakasz-

szanak, mivel úgy vélik, hogy elvesztenék miatta a szerencséjüket vagy elszegényednének.

A peszáchot követő első szombatra sok helyen kulcs alakú bárcheszt készítenek. A hagyomány szerint peszáchtól kezdve

az Ég kapui egy hónapon át nyitva állnak, ezt jelképezi a kulcs. A kulcs alakú bárcheszt jó ómennek tartják az ember jövedelmére nézve: a zsidó nép peszáchkor vonult be az Ígéret Földjére, és az ünnepet követően már nem hullott manna az égből. A zsidóknak ettől fogva saját maguknak kellett előteremteniük a táplálékukat. A kulcs azt szimbolizálja, hogy imáink nyitják meg az Ég kapuját, és ezáltal azokon keresztül érkezik Istentől a párnászá, vagyis a megélhetés áldása. Vannak, akik nem a kalácsot formálják kulcs alakúra, hanem egy valódi kulcsot sütnék bele a tésztába.

MÁSOK JAVÁRA

A szombati kalácshoz egyéb hiedelmek is tartoznak. Ha betegért vagy háborúban harcoló katonáért kell imádkozni, szokás összegyűjteni nők egy csoportját, akik otthonukban nagyobb mennyiségű bárchesztészta gyúrnak, mely által teljesíthetik a háfrását chálá micváját. A chálá levétele különlegesen alkalmas időnek számít

a másokért való imádkozásra. Sokan úgy tartják, hogy betegek vagy gyermekáldásra váró párok esetében az a leghatásosabb, ha negyven nő vesz ugyanazon szombat előtt chálát és imádkozik értük.

Igencsak elterjedt szokás a *szeudát ámenim*. Ha egy ember súlyosan megbetegszik, fiatal lányok vagy nők egy csoportja összegyűlik és különféle ételekre mondanak áldásokat a beteg gyógyulásának reményében. Az áldásokra mindenki ámennel felel, mivel Bölcsseink szerint az az igazi áldás, amelyre elhangzik az „ámen” felelet is.

NEFELEJCSI

Bölcsseink szerint (*Horájt* 13b.) öt dologtól válhat az ember feledékeny – ezek közül négy évés-ivással kapcsolatos: ha olyan ételt eszik, amiből egy macska vagy egy egér már evett, ha megeszi egy állat szívét, ha rendszeresen olajbogyót eszik, illetve ha olyan vízből iszik, amit kézmosásra használtak. Az olajbogyóval ellentétben azonban az olívaolajról úgy tartják Bölcsseink, hogy javítja a memóriát, így aki az olajbogyót olívaolajjal együtt fogyasztja, nem fog felejtani, mivel a Talmud szerint a fiú ereje nagyobb az apáénál – jelen esetben az olajbogyóból származó olaj hatása nagyobb, mint a gyümölcsé.

ESZRIG NÁCH SZIKESZ?

Az „etrog Szukkot után” mondás, mely valaminek a teljes haszontalanságára utal, nem minden esetben állja meg a helyét. A zsidó néphit szerint ugyanis annak a nőnek, aki várandóssága utolsó hónapjában a szukkoti citrusgyümölcsből készített lekvárból eszik, könnyű születe lesz. Azt is mondják, hogy a tu bisvátkor fogyasztott etroglekvár áldást hoz a házra.

Ugyanígy áldást remélnék a haszidok szellemi vezetőjük, a rebbe által kiosztott *sirájim*tól. A szó maradékot jelent, kis ételdarabokat jelöl, melyek egy olyan ételből származnak, amire a rebbe áldást mondott. Ugyanígy szokás a szombati és ünnepi kidushnál abból a pohár borból inni, ami fölött az áldást elmondták, mivel az nagyobb szentséget hordoz. A leánygyermek születése után a közösségben tartott kis étkezés sokak szerint a jövőjét alapozza meg, és jó jelnek számít arra nézve, hogy megfelelő házastársat találjon, ha eljön az ideje.

A Rebbe fontosnak tartotta, hogy küldöttei peszách előtt kézzel készült maceszt osszanak szét a közösségüknek. Ugyanígy nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy jom kipur előtt, a Báál Sem Tov nyomdokain haladva, lekáhot, vagyis mézes süteményt osszon ki a híveinek. „Édes süteményt adok neked – az Örökkévaló pedig adjon neked jó évet.”

MIÉRT (NE) CSINÁLJAM?

LÉTEZHET-E ERKÖLCS VALLÁSOS MEGGYŐZŐDÉS NÉLKÜL?

Az erkölcs és a vallás kapcsolata a rendszerbe foglalt vallásos gondolkodás kezdetei óta foglalkoztatja a bölcseleket. A természetes vallás és az erkölcsi gondolkodás kapcsolatát általában az ókori görög filozófia sem vitatta, a kinyilatkoztatott, monoteista vallások bölcseleti iskoláit pedig a kezdetektől fogva áthatotta a két szempontrendszer azonos gyökerét illető meggyőződés. Az újkor hajnaláig kevesen feltételezték, hogy erkölcsi dilemmák egyáltalán megfogalmazhatók vallási koncepciók használata nélkül. Ez még akkor is így van, ha a középkori természetjog részletekbe menően kidolgozott egy olyan, észérvekkel igazolható normarendszert, amely sokak szerint képes a kinyilatkoztatástól függetlenül, örök, tehát változatlan elvek felmutatásával elvezetni az isteni igazsáig. RÉTI JÁNOS ÍRÁSA

A két terület távolodása egymástól mindenesetre feltartóztathatatlanul vezetett a francia forradalom felfordulásán át a teljesen független, „humanista” erkölcs megjelenéséig, a társadalmak világivá válásához vezető szellemi áramlatok járulékos következményeként. Ez a folyamat azonban csak tovább gyarapította az erkölcsös cselekvő előtt tornyosuló dilemmák sorát. Nem elég, hogy a mind nyitottabb társadalmakban jelentősen megnőtt az eldöntendő, erkölcsi természetű kérdések sora (klónozás, melegeházasság stb.), de még a döntéseket korábban megalapozó, megfellebbezhetetlen tekintélyre, az Isteni Akaratra sem hivatkozhatunk többé.

De vajon honnan eredhetnek akkor a döntéseink? Ha nem fogadjuk el, hogy minden a pusztán véletlen eredménye, akkor a bennünket körülvevő világ feltérképezése szükségképpen elvezet minden ősokának felismeréséig. Amikor tudatára ébredünk annak, hogy valamennyi általunk érzékelt dolognak, jelenségnek meghatározott oka van, azaz valami másból következik, egyéb tényezők függvénye, gondolatkísérletünk során bizonyosan eljutunk a jelenségek létezésének eredetéig, kezdőpontjáig. Annak a megragadásához azonban, hogy a világegyetem tágulásának kezdetét pontosan mi határozza meg és tette egyáltalán lehetővé, már nem elegendő a racionális ész fegyvertára. Miután a tér és az idő fogalmi kereteit megteremtő első ok a természeténél fogva kívül esik e kereteken, az általános érvényes alapfeltevéseink és az ezekből kiinduló definíciós kísérletek sem vezethetnek eredményre.

NÉVJEGY

RÉTI JÁNOS

- SZÜLETETT: 1975
- FOGLALKOZÁSA: kommunikációs szakember
- CSALÁD: házas

Csakhogy Arisztotelész Első Mozgatója, pusztán a ráció felől közelítve a kérdést, nem feltétlenül azonos a Biblia Istenével. Ezzel a kínos felismeréssel a 17. század derekán a zsidóságnak is szembesülnie kellett. 1665-ben ugyanis egy különösen tehetséges, egykor Amszterdam zsidó közösségéhez tartozó, de a folyamatos

normaszegései miatt kiközösített filozófus, Baruch Spinoza megírta élete főművét, az Etikát. E nagy vihart kavart értekezésében Spinoza nem tagadta ugyan a határtalan Első Mozgató létét, mint minden ősokat, ám kétségbe vonta, hogy a világ létezésében bármiféle tervezettség felfedezhető lenne. Hiszen amint a Nap sem tervezi sugaraival felfűteni egy napkollektorral felszerelt családi ház fürdővizét, hanem a sugarak folyamatosan és akadálytalanul áradva, mintegy véletlen következményként biztosítják a földi létezéshez szükséges körülményeket, úgy az örök és mindenható Isten is önnön létezésénél fogva, automatikusan eredményezi a világ meglétét és járul hozzá a fennmaradásához. Ilyen módon a korlátoktól nem határolt Isten nem csupán abszolút, végtelen létező, hanem rajta kívül nem is létezhet semmi. Amióta Isten van, a világ is fennáll. Igaz, ez utóbbi csupán következmény, vagyis nem szándék eredménye, hanem egyfajta kapcsolódó szükségszerűség.

Ezt nem nehéz belátni, hiszen a Teremtőnek valamilyen rajta kívülálló cél felé irányuló akarata, Isten teljességét, örökkévalóságát és mindenhatóságát feltételezve logikai képtelenség. Ha ugyanis az örök, végtelen és mindent kitöltő Abszolútum létre akar hozni önmagán kívül valamit, az egyszersmind annak a beismerése is lenne, hogy valójában mégsem végtelen. Hiszen az akaratnak definíció szerint valamilyen hiány kitöltésére kell irányulnia, márpedig miért kívánna az Örökkévaló bármit is, ha egyszer mindene megvan?

Nehéz azonban átsiklani afölött, hogy a Spinoza által felvázolt istenkép is komoly önellentmondással küzd. Ugyanis az automatizmus korlátoz. Ha Isten bizonyos automatizmusokon keresztül úgy is tűnik, hogy „szükségszerűen”, ám végső soron mégis esetlegesen hozza létre a világot, amit aztán kénytelen fenntartani, akkor nagyon úgy fest, hogy ez az elmélet is elfogadhatatlanul korlátozza a Mindenhatót, ráadásul erősen determinista álláspontot képvisel. A ránehezedő kényszer megint csak nehéz az Ő határtalanságával, mindenhatóságával összeegyeztetni.

Kérdésfeltevésünk szempontjából jóval fontosabb ugyanakkor, hogyha Istenből automatikusan és szándékolatlanul következik a világ, ez a tény önmagában cáfolja, hogy bármilyen elvárása lenne felénk, véletlen teremtményei iránt. Nyilvánvaló, hogy a tetteinkkel kapcsolatos teljes érdektelenség jellemzi, mert bármilyen érdek akkor keletkezik, ha valamiből hiány áll fent. Nem beszélhetünk jóról és rosszról, kötelességről vagy felelősségről sem. Minden megy a maga útján, lesz, ami lesz.

Igaz ugyanakkor, hogy – amint a bevezetőben már jeleztük – létezhet a transzcendens elvek feltételezése nélkül is működő erkölcs. Valóban, megállapodás alapján létre tudunk hozni különböző erkölcsi felfogásokat, köthetünk egymással „társadalmi szerződést”, belátva, hogy mindannyiunk számára jobb így élni az életet. Csakhogy, amint arra számtalan példát hozha-

tunk napjaink közéleti vitáit érzékelve, a fontos kérdéseket illetően koránt sincs közmegegyezés. A hozzájuk fűződő erkölcsi természetű viszonyaink a feltételek változásaival maguk is folyton változnak. Ha nincs abszolút erkölcs és minden tudás a körülményekhez, az egyénekhez és a különböző kultúrákhoz kapcsolódik, a relativizmus logikáját következetesen alkalmazva, bizonyosan eljutunk addig a pontig, hogy belássuk: egyáltalán nem létezik etika.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a világ nem tudatos folyamat eredményeként, hanem magától, véletlenül jött létre, jó eséllyel örökös pesszimizmusra kárhoztatjuk magunkat. Annak az esélye ugyanis, hogy a dolgok kedvező eredményre vezetnek, statisztikailag meglehetősen csekély. Ha nincs rajtunk a kötelezettség kétségkívül súlyos, mégis inspiráló terhe, továbbá létezésünknek sincs világos célja, a jó és a rossz megkülönböztetése is teljesen képlékennyé válik, míg végül pusztán szubjektívvá, az állandóan alakuló egyéni vélekedések tárgyává nem lesz. Ezzel párhuzamosan minden alárendelődik a pillanatnyi kényelemnek, ám mihelyst a létezésnek értelmet adó jólét elvész, nem marad más, mint a nihil.

Mondanom sem kell, a hagyományos zsidó út máshol keresendő. Amikor az Örökkévaló ezeket a szavakat intézi a népéhez: „*Szentek legyetek, mert szent vagyok Én, az Örökkévaló, a ti Istenetek*” (3Mózes 19:2) számos kommentátor szerint valójában az etikus cselekvésre szólít fel. Ennek megfelelően az erkölcs eredete magától az Örökkévalótól származik. A Tóra által ismertetett etikai törvények ilyen módon abszolút érvényt kapnak, és messze túlmutatnak a skolasztikus természetjog száraz intellektuális elemzés során feltárható mélységein is. Ám ami ennél is fontosabb, céllal és felelősséggel ruháznak fel bennünket.

A Teremtéssel kapcsolatosan említett dilemma feloldása pedig a haszid filozófia szerint a következő. Egy midrásban azt olvassuk, az Örökkévaló azért hozta létre a világunkat, mert vágyott arra, hogy otthona legyen az alsóbb (tehát nem égi) világokban is. Másképpen fogalmazva: vágyott egy olyan szintjére is a létezésnek, ahol az Ő létezése nem magától értetődő, hanem azt az oda teremtetteknek kell érzékelhetővé tenniük. Vegyük észre, hogy a szöveg tudatosan a *vágyik* kifejezést használja, ezzel jelezve, hogy a Teremtő cselekedetére végső soron a mi fogalmaink szerint nincs magyarázat. Szemben azzal az eshetőséggel, ha ugyanezt az *akar* igével fejezte volna ki, amelyhez a zsidó felfogás szerint mindenképpen valamilyen felkutatható magyarázat társulna. Egyszerűen tudomásul kell vennünk, hogy mindig elérkezik egy pont, amely a felfogóképességünk határát jelzi. Azon túlmerészkedve már csak a hit felségterületén kalandozhatunk. Ez nem jelenti azt azonban, hogy az odáig vezető út során nem kell mindent megtennünk a pontosabb megértés érdekében. Különösen, amikor erkölcsi kérdésekben kell döntést hoznunk.

ZSIDÓ FOGALMAK KÉSZÍTETTE: JAKAB ZSOLT

Fejtsse meg a rejtvény fő sorában elrejtett zsidó fogalmat és nyerjen értékes könyveket és egy éves *Egység* magazin-előfizetést!

Beküldési határidő: 2017. május 31. Cím: rejtveny@zsido.com.

Az előző számban megjelent rejtvény megfejtései: **Purim, Jánosháza, Hé, Chazir, Shalom Dovber, Úr, Áv, Ászáf, Alef, Askenáz, Paripás, Pijut, Ito, Móse, Éruv, Tsuvá, Lea, Luláv, Upor, Ijár, Maimonides, Biur, Ov Nyertesünk: TAVASZ ELLA**

KÉSZÍTETTE: JAKAB ZSOLT	ŐRHATÁROS ÖRKÖLTATÁS	A MICSÁKAZON FANTÁZIA: MELYSNEK NINCSEKACIO-NALUS INDOKÓ-LÁGA NÉVÁLT.	HÁRYA ANGOULI	BECEZETT ÁRON	TELEPÜLÉS RÖVIDEN	- TARTÁLY: ERRENZŐ NYOMVÁRTARTÓ-REZŐNY	Ő AZ ŐL SANGA NÉMÉTEL	RÓMAI T-ES	ACADÉLY	AZ ARGON VITÁJELI	A REZES-SZÁBONYTÁK RENYÉRE TARTOZÓ RÓVNE	AZSIDÓ NAPTÁR EGYIK NYÁRI HÓNAPJA	MAGYAR NÁROS LAJÓSA	
PL. AZ ADHATINA FURKA	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	
KÖNYV HAZOKUTYA	→							FŐZŐKÖNYV HÉBERÜL	→					
ZSRIE OLASZ NEVE	→				PINDAL FELYNGHÁZÓ-ÁLLOMÁS	→		↓		A TÁKOLM VITÁJELI	→	A NEWTON JELE	→	
TULAJDONOSI NYEN RÖVIDEN	→			STRÁZNA	↓		ZAMBIAI AUTÓJEL	→	ANGOL ELŐTAG GOMBA	↓		↓	↓	
				MEZ			PAMPUSKA		↓	DÉL AMERICA FÜVÉSKISÁG				
INDONÉZIAI AUTÓJEL	→		VECEL	↓						HOLLAND VÁROS	→			
			IBENL HÉBERÜL							ELLENBÉTEK				
MEGHÍRÍTÉS	→		↓							↓				
A NITROGÉN MEGVIELE	→	NEKEM HÉBERÜL	→		BANGKOKI HAJ	→		ANGYALRANG	→				AZ OMBÉN MEGVIELE	→
		JAPÁN AUTÓJEL			RIKA HÉBERÜL			OLDÓMÉR					CSÖKKEN A VILÁG SZINTJE	↓
SZEBRELLA-GYÜBÜ	→	↓			↓	A SIRTÉS-HÁJ	→	↓		HAVARLELŐ	→			
						ÉSZAK RÖVIDEN				MÉLTÉKEZÉS ELŐTAG MILLIONÁR				
AZ IRÁN MEGVIELE	→	TELEFON	→			↓	COVADORE SZIGETI AUTÓJEL	→		↓		IDEGEN ELŐTAG KÖRÜL HAJNALI	→	
		EZE L. TRÉL TÚSZÓVAL					ZSINGOGAI EMELVÉNY					PORTUGÁL AUTÓJEL		
FRÉDKÉLŐ-MADÁR	→	↓		A BŐR MEGVIELE	→	A SZOBÁBA	→		INDUSZTRIA	→				
				EZE ÖTTE ANGOULI		↓	↓		HÁT ITT VAGY					
A MANGYAROK SZÁGON LAKOTT MOHAMEDÁN HITŰ BOLGÁROK NEVE MOLT	→			↓		↓			↓			A TITKOS JELE	→	
												JAVASORPE RÖVIDEN		
KÖPUNG BŐNY KIGYÓJA	→		OLASZ VÁROS	→						MAGYAR REPÜLŐTÉR ICAD KÖZJA	→			
			A KÁKULM VITÁJELI	↓					↓					
POLITIKAI MESTERKEDÉS	→									↓				

Tartalmasan szeretné eltölteni nyugdíjas éveit?

Igényesen kialakított, az önálló életvitelt támogató környezettel várjuk azokat az időseket, akik a biztonság mellett fontosnak tartják a nyugdíjas évek teljes értékű megélését a háztartási munkák terhe nélkül.

Intézményeink

- elérhető árakat,
- zöldövezeti elhelyezkedést Budapesten és Törökbálinton,
- önálló, akadálymentesített apartmanokat,
- uszodai és gyógytorna szolgáltatásokat,
- intézményi programlehetőségek széles skáláját,
- intézményen kívüli szervezett szabadidős elfoglaltságokat,
- magas szintű egészségügyi és gondozási szolgáltatásokat,
- intézményi orvosi és rendszeres szakorvosi ellátást biztosítanak nyugdíjas korú lakóiknak.

Jöjjön, nézzen be hozzánk!

Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

OLAJÁG
OTTHONOK

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

Idősothton? – Egy új életforma kezdete!

Napjainkban a nyugdíjasok nagy része szeretné az előtte álló évek minden napját úgy tölteni, ahogy azt a munkával, háztartásvezetéssel, családfenntartással zajló időszakban eltervezte. Kielevezni a szabadságot, megőrizni a függetlenséget, kedvtelésből választani tevékenységet, több időt fordítani hobbi-ra, pihenésre. Egyedül lenni, ha ahhoz van kedve vagy éppen társaságban – a mindennapok terhe nélkül.

Hogyan is telnek egy gondtalan nyugdíjas napjai az idősothtonban?

Ébredés után – melyet nem az ébresztőóra sűrget – szabadon dönt, hogy úszással vagy reggelivel induljon a napja. Délelőtt tartalmasan tölti az idejét – kirándulni, sétálni megy, kertészkedik, érdeklődési körének megfelelően talál társakat, akikkel kártyázik, sakkozik, kézimunkázik vagy éppen nosztalgiazik. Délidőben elé teszik az általa választott ételt, majd kis pihenés után ismét várják a programok – színház, koncert vagy éppen érkezik a család. A vacsora elköltése után ismét találhat közösségi programokat vagy visszavonulhat otthonos lakrészébe, olvasgat, filmet néz, online tartja a kapcsolatot szeretteivel, majd nyugovóra tér.

Az otthonok kínálata ma már sok esetben leginkább a szállodai ellátás kényelméhez hasonlít, ugyanakkor az életkor emelkedése okozta egészségügyi változásokra egyéni egészségügyi és gondozási szolgáltatás-

csomagokkal ad választ. Egészségmegőrzésre, az aktív élet fenntartását támogató programokra és az időskori betegségek szűrésére kiemelt hangsúlyt fektetnek az intézmények. A biztonságérzetet a napi 24 órás egészségügyi felügyelet és a rendszeres orvosi, szakorvosi jelenlét mellett őrző-védő szolgálat is növeli.

Az Olajág Otthonokban – mely az egyik legnagyobb magán idősothtonhálózat – elérhető áron találnak igazi otthonot, közösséget, élményekben gazdag életet a lakók a mindennapi terhek – főzés, mosás, takarítás, hivatali ügyek intézése – nélkül.

„Arra kérjük az érdeklődőket, jöjjenek el, nézzenek körül személyesen is nálunk!” – invitál mindenkit dr. Szirmai Viktor főigazgató. A jelentkezéseket a **06 1 510 00 17**-es telefonszámon várják. További információ a **www.olajagotthonok.hu** honlapon.

Egy az Otthonunk!

Segítse adója **egyházi 1%-ával**
az EMIH karitatív programjait!

1287
Technikai szám

Tudjon meg többet a CEDEK tevékenységéről:
www.cedek.hu

Civil szervezeteknek felajánlható 1%-át kérjük,
adja a **Chábád Lubavics Zsidó Nevelési Alapítványnak**
a zsidó közösségi és vallási élet támogatására.
Adószám: 19663038-1-42

EMIH
EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI
IZRAELITA HITKÖZSÉG

CEDEK
EMIH IZRAELITA
SZERETETSZOLGÁLAT

BÉT MENÁCHEM
EMIH GYERMEKORTÁTI KÖZPONT
מסודות חינוך בית מנחם

Jelentkezz hozzánk!

bölcsőde – óvoda – általános iskola

Ezek vagyunk mi:

- Kétnyelvű képzés anyanyelvi pedagógusok segítségével
- Korosztályonként differenciált, kis létszámú csoportok / osztályok
- Pozitív megerősítést hangsúlyozó nevelési módszerek
- Segítő szakemberek biztosítása: fejlesztőpedagógus, logopédus, mozgásterapeuta
- Pozitív zsidó identitás kialakításának elősegítése
- Napi négyzseri étkezés: friss, ízletes, helyben készült kóser ételek
- Napirendbe épített különórák

Tudj meg többet rólunk: www.zsidoiskola.hu

Bét Menáchem Héber–Magyar Kéttannyelvű Általános Iskola, Óvoda, Bölcsőde

1074 Budapest, Dohány utca 32-34.

☎ – +36 1 781 4760; +36 70 379 1250

